

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 15: Teorie kultury, umění a umělecké tvorby

Folklor na Hradecku

**Eliška Dvořáková
Královéhradecký kraj**

Hradec Králové 2020

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č.15: Teorie kultury, umění a umělecké tvorby

Folklor na Hradecku

Folklore in Hradecko

Autor: Eliška Dvořáková

Škola: První soukromé jazykové gymnázium Hradec Králové,
spol. s r. o., Brandlova 875, Hradec Králové 3, PSČ 500 03

Kraj: Královéhradecký kraj

Konzultant: Mgr. Jiří Aubris, MgA. Klára Blažková

Hradec Králové, 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracovala samostatně a použila jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

V Hradci Králové dne 1. 3. 2020

Eliška Dvořáková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Jiřímu Aubrisovi za vedení této práce a své odborné konzultantce MgA. Kláře Blažkové za připomínky, konzultace a čas věnovaný mé práci. Dále děkuji Mgr. Monice Tauberové, hlavní kurátorce z Etnografického oddělení z Národního muzea, a Mgr. Heleně Krátké, vedoucí Městského muzea Loreta v Chlumci nad Cidlinou za poskytnutí dobových materiálů. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat Kamile Skopové za oponenturu práce. Děkuji folklorním souborům za poskytnutí informací a rodině za podporu při práci.

V Hradci Králové dne 1. 3. 2020

Eliška Dvořáková

Anotace

DVOŘÁKOVÁ, Eliška. *Folklor na Hradecku*. Hradec Králové: První soukromé jazykové gymnázium Hradec Králové, 2020. Počet stran 87. Středoškolská odborná činnost. Vedoucí práce: Mgr. Jiří Aubris.

Do dnešní doby se zvyků našich předků a obecně lidových tradic v Hradci Králové a jeho okolí dochovalo jen poskrovnu. Práce se snaží vytěžit z minima maximum, a proto využívá i ústní a rukopisné prameny.

Tato práce podstatným způsobem rozvíjí a rozšiřuje práci soutěže Tvořivá klávesnice ze školního roku 2017/2018. Cílem práce i nadále zůstává charakteristika lidové kultury na Hradecku, jako je např. lidový tanec, hudba či udržování tradic v současnosti. Autorka práce především nově zpracovala kapitolu o hradeckém lidovém kroji a věnuje se podrobnému popisu kroje jako celku i popisu jednotlivých krojových součástí. Od popisu se odvíjí návrhy na rekonstrukce lidového oděvu, z níž vycházejí i návrhy krojů pro budoucí použití pro hradecké folklorní soubory.

Klíčová slova

folklor, lidový tanec, hradecký lidový kroj, Hradecko, folklorní soubory, tradice, rekonstrukce kroje

Anotation

DVOŘÁKOVÁ, Eliška. *Folklore in Hradecko*. Hradec Králové: První soukromé jazykové gymnázium Hradec Králové, 2020. 87 pages. Středoškolská odborná činnost. Thesis Supervisor: Mgr. Jiří Aubris.

In these days customs and traditions of our ancestors in Hradec Králové are considered to be forgotten. The author of the project wants to do her best, so she utilizes oral and handwritten sources.

This project extends seminar work from Tvořivá klávesnice started in the school year 2017/2018. The aim of the project is still the characteristics of folk culture, especially folk dance, music or sustaining traditions nowadays. However author of the project continues and extends a chapter devoted to folk costume, so she works on describing it comprehensively and each component of folk costume individually. Besides, she reconstruct an appearance of folk costume. The author innovates and designs it for folk groups from Hradec Králové in the future as well.

Key words

folklore, folk dance, folk costume from Hradec Králové, Hradec králové and its neighbourhood, folk groups, traditions, reconstruction of folk costume

Obsah

Úvod.....	10
1 Lidová kultura	12
2 Hradecko.....	13
3 Hradecký lidový kroj – obecná charakteristika	15
3.1 Ženský lidový kroj	16
3.1.1 Košilka.....	16
3.1.2 Šněrovačka.....	16
3.1.3 Sukně	17
3.1.4 Zástěra (fěrtoch).....	18
3.1.5 Kabátek	19
3.1.6 Kosička	19
3.1.7 Obutí	19
3.1.8 Úprava vlasů	20
3.1.9 Čepec	21
3.1.10 Plachetka.....	21
3.1.11 Doplnky	22
3.2 Mužský lidový kroj	22
3.2.1 Košile.....	22
3.2.2 Vesta	22
3.2.3 Kalhoty.....	23
3.2.4 Špenzr a kožich.....	23
3.2.5 Obutí	23
3.2.6 Čepice a klobouky	24
3.2.7 Doplnky	24
3.3 Dětský kroj.....	24
4 Lidový tanec	26

4.1	Charakteristika lidového tance na Hradecku.....	28
4.2	Základy držení.....	28
4.3	Otočky, zátočky, podtáčky, podupy, doskoky a potlesky	30
4.4	Základní taneční kroky.....	30
4.4.1	Polka	30
4.4.2	Dvojpolka.....	33
4.4.3	Obkročák.....	33
4.4.4	Skočná.....	33
4.4.5	Sousedská.....	34
4.4.6	Řezanka.....	34
4.4.7	Mazurka	35
5	Lidová hudba na Hradecku.....	36
6	Dnešní folklor na Hradecku.....	37
6.1	Folklorní soubory	37
6.1.1	Folklorní soubor Dupák	37
6.1.2	Dětský folklorní soubor Červánek	38
6.1.3	Dětský folklorní soubor Peciválek.....	39
6.1.4	Folklorní soubor Kvítek.....	39
6.2	Kde se s folklorem můžeme setkat.....	40
6.2.1	Šrámkům statek v Pileticích	40
6.2.2	Podorlický skanzen Krňovice	40
6.2.3	Vynášení Smrtholky	41
6.2.4	Mezinárodní folklorní festival Hradec Králové – Pardubice.....	41
6.2.5	Mezinárodní folklorní festival Setkání s folklorem.....	42
6.2.6	Adventní trhy	42
7	Materiál a metodika	43
8	Návrh kroje pro folklorní soubory v Hradci Králové.....	45

8.1	Dochované kroje	46
8.1.1	Chlumecký kroj.....	46
8.1.2	Chlumecký kroj na Národopisné výstavě československé	49
8.1.3	Hradecký dětský kroj z první republiky	49
8.1.4	Dochované pohlednice z první republiky	50
8.2	Barevné varianty kroje	52
8.3	Materiály použité na kroj	63
9	Rozhovory	64
9.1	Rozhovor s Ing. Janem Zajícem.....	64
9.2	Rozhovor s Mgr. Evou Černíkovou	66
9.3	Rozhovor s MgA. Klárou Blažkovou.....	69
9.4	Vyhodnocení rozhovorů.....	72
10	Diskuse.....	73
	Závěr	74
	Použité prameny a literatura	75
	Knihy.....	75
	Sborník	76
	Akademické práce	76
	Ústní podání	76
	Jiné dokumenty	76
	Internetové zdroje.....	77
	Online dokumentární film	77
	Obrázky	78
	Seznam obrázků.....	79
	Seznam tabulek	79
	Seznam materiálů dříve používaných při výrobě krojů	80
	Obrazová příloha.....	81

Úvod

Ve dvacátém prvním století jsme obklopani ze všech stran konzumní společností, výdobytky moderní technologie, rychlou módou, produkty dovezenými přes půl světa až na pulty našich obchodů. Můžeme poslouchat stejnou hudbu, oblékat se totožně a jíst takové potraviny jako na druhé polovině zeměkoule. Má to mnoho nesporných pozitiv přispívajících ke komfortu a kvalitě našeho života, na druhou stranu si však můžeme položit otázku, zda se v západním světě jeho rozličné kultury nenivelizují a pomalu nemizí, nebo dokonce někde se nevytratily zcela z našich životů.

Lidé kolikrát znají lépe státy za oceánem než rodnou půdu, místo, kde se narodili a kde mají své kořeny, kde žili jejich předci; kulturu rodného kraje mají v krvi, a přesto na ni snad zapomněli.

Úvahy nad znalostí a poznáváním svého kraje mě přiměly se dále více do hloubky zajímat o mé rodné město Hradec Králové a proniknout do kulturního života jeho obyvatel. Zjistit, co mě formovalo.

Proto jsem se v roce 2017 rozhodla napsat seminární práci na téma Folklor na Hradecku. Tehdy jsem lidovou kulturu v subregionu Hradecko popisovala spíše obecně a hodně zešíroka. Práce se zabírala tradičním lidovým oděvem, hudbou, velký prostor jsem věnovala lidovému tanci, jeho charakteristice a dále pak vybraným tanečním krokům a jejich názornému vysvětlení, jež by mohlo pomoci při nácviku jednotlivých kroků. Snažila jsem se také zachytit současnou podobu udržování tradic v Hradci Králové a okolí. Za udržováním tradice stojí folklorní soubory a jejich akce, které pořádají s čím dál větší oblibou u veřejnosti.

V roce 2019 jsem se po sbírání nových materiálů a objevení nových zákoutí v lidové kultuře v krásném městě na soutoku řek Labe a Orlice rozhodla práci rozšířit. V posledním roce jsem zpracovala pro mě osobně velkou výzvu, kterou je rekonstrukce tradičního lidového kroje nošeného v Hradci Králové a jeho blízkém okolí a úpravy kroje pro potřeby folklorních souborů, které někdy v této oblasti tápou.

Zatím jsem se nesešla s dostatečně podrobným popisem královéhradeckého kroje v jednom díle. Při mém pátrání se jednalo o sbírání malých útržků informací a postupné odkrývání podoby kroje. Čerpala jsem při pátrání jak z odborné literatury, dobových zdrojů, tak jsem rovněž pracovala s fotografiemi dochovaných původních krojových součástí, ke kterým mi umožnilo přístup Národní muzeum (Etnografické oddělení Historického muzea) v Praze a Městské muzeum Loreta v Chlumci nad

Cidlinou. Správnost a přesnost mé práce byla po odborné stránce především u části věnované kroji posouzena významnou českou folkloristkou a výtvarnicí Kamilou Skopovou.

Věřím, že informace mnou vyhledané a zpracované, z nichž jsem posléze vycházela při tvorbě podoby hradeckého kroje pro účely folklorních souborů, by dobře posloužily lidovým tanečnickům a tanečnicím 21. století. Díky veřejným vystoupením v mnou rekonstruovaném hradeckém kroji by si lidé z Hradecka mohli prohloubit své poznání lidové kultury Hradce Králové. Realistická podoba kroje by tak přispěla k pravdivosti propagace folkloru.

1 Lidová kultura

Lidová kultura je projevem určité skupiny lidí a je ohraničena jak společensky, tak časově a místně.¹ Dělí se na hmotnou lidovou kulturu a duchovní lidovou kulturu. Za hmotnou lze označit lidové stavby, keramiku nebo kroje. Lidový tanec, písně, obřady a lidová slovesnost se řadí mezi kulturu duchovní.

Lidé slavili svátky, děkovali bohům za úrodu, přízeň, ochranu. Jednotlivci také často upravovali nápady jiných, vkládali vlastní iniciativu.

Folklor obsahuje znaky duchovní lidové kultury, zahrnuje i výtvarnou stránku lidové kultury.

O zachování folkloru na Hradecku se více méně starají folklorní soubory na rozdíl například od moravských regionů, kde „se folklor žije“.

Folklorem se zabývá folkloristika. Nadřazenou vědou folkloristice je etnologie (etnografie), věda, která se zabývá vytyčením jednotlivých oblastí a jejich kulturním projevem.²

¹ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard. *Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: Věcná část A - N*. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 485. ISBN 978-80-204-1712-1.

² BLAŽKOVÁ, Klára. *Lidový tanec*. Brno, 2010.

2 Hradecko

Česká republika je etnograficky rozdělena na jednotlivé regiony jako např. Kozácko, Plzeňsko, Chodsko, Prácheňsko, Podorlicko. Regiony dále můžeme rozdělit na subregiony.

Hradecko je subregionem Polabí, které zabírá oblast úrodné Polabské nížiny. Dalšími polabskými subregiony jsou Pardubicko, Chrudimsko, Mladoboleslavsko, Kutnohorsk, Kouřimsko, Čáslavsko, Poděbradsko, Nymbursko, Mělnicko, Kolínsko, okolí Jaroměře, Přelouče a Brandýsa nad Labem. Centry těchto oblastí jsou větší města, podle kterých nesou subregiony své jméno. Pokud se podíváme na tato města na mapě, zjistíme, že byla zakládána kolem velkých řek, jako je Labe, Orlice nebo Chrudimka. Pomyslný region Polabí soutokem Labe s Vltavou v Mělníce končí.³

Dříve se oblasti etnograficky rozdělovaly jiným způsobem, a proto bylo Polabí součástí středních Čech včetně Prahy, i když geograficky tomu bylo jinak.⁴

V Polabí najdeme mnoho společných znaků ať už v tanci, tradičním odívání, stravě, nebo v lidové architektuře. Díky úrodné půdě zde mohli zemědělci pěstovat pšenici a cukrovou řepu a tím si vydělali na slušné živobytí. Polabí se proto říká „Zlatý pruh české země“. Byl to tedy bohatý kraj, to se odráželo na oblečení, lidé si mohli dovolit dražší látky a venkovský oděv postupně měnili za městský. Na vesnicích byly nejčastěji k vidění dřevěné roubenky s cihlovou či kamennou podezdívkou. Bohatší rodiny si mohly dovolit velké zděné patrové statky, které mívaly zdobený štít i průčelí.

Samotný Hradec Králové leží na soutoku řek Labe a Orlice. Je kolébkou mnoha tanců jako např. strašáka, rejdiváka a možná i snad nejznámějšího českého tance – polky. Tato krásná oblast mívala i kroj s osobitými prvky a hudebníci zde vynikali hraním mateníků, písní s proměnlivým taktem.⁵

Na Hradecku společně s Třebechovicemi pod Orebem, Hořickem, Plzeňskem a Veselím se podle zápisu A. Knoblocha z r. 1561 chovaly ovce s nejkvalitnější vlnou,

³ SKOPOVÁ, Kamila. *Čechy, domov můj aneb Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. Praha: Akropolis, 2017, s. 111-112. ISBN 978-80-7470-164-1.

⁴ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 230.

⁵ BLAŽKOVÁ, Klára. *Východní Čechy*. Brno, 2010, s. 1.

zvané dobrovolnné. Tento fakt se odrážel na ekonomické úrovni v kraji i na tradičním oděvu.⁶

Hradec Králové se také jako významné české město zúčastnil Národopisné výstavy československé v roce 1895. Té předcházely Národopisné krajinské výstavky po celém českém království. Celkem se v českých zemích konalo 174 výstavek a 1 ve Vídni. Výstavka v Hradci Králové probíhala od 12. do 26. srpna 1894. Podílel se na ní J. Pilnáček nebo Jan Nepomuk hrabě Harrach. Další výstavky v okolí Hradce se uskutečnily ještě před samotnou výstavou v Praze roku 1895, např. v Chlumci nad Cidlinou nebo v Novém Bydžově.⁷

⁶ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard. *Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: Věcná část 0 - Ž*. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 696. ISBN 978-80-204-1713-8.

⁷ ŠUBERT, F. A. a spol. *Národopisná výstava československá*. Praha: J. Otto, 1895, s. 32-33.

3 Hradecký lidový kroj – obecná charakteristika

Lidový kroj je označení pro charakteristický oděv etnografické skupiny v konkrétní oblasti. Dle typických rysů kroje lze určit postavení jeho nositele ve společnosti, období, ve kterém se kroj nosil atd. Na podobu oděvu mělo vliv prolínání kultur a domácí tradice, klimatických podmínek, místního zemědělství, pěstování plodin pro výrobu látek, řemesla, zručnosti, finančních možností a vlivu módy, např. empir a biedermeier, přicházející z velkých měst a z ciziny.⁸ Do velkých měst a nížin, tedy bohatších oblastí, se novoty dostávaly snadněji, naopak na pahorkatinách, v podhůří a horských usedlostech se déle udržely starobylejší podoby nejen krojů, ale i zvyklostí, dialektu atd.

České kroje se obecně některými znaky podobají i oděvu ostatních slovanských států, jako je např. Polsko nebo také Rusko.⁹ Kroje ve východních a středních Čechách mají mnoho společných rysů, byl to kraj bílých škrobených čepečků, špenzrů, květovaných vest a jednotlivé okrsky se od sebe odlišují jen některými prvky, např. krásnými výšivkami.¹⁰

Lid na Hradecku ležícím v úrodné nížině řek Labe a Orlice se neměl špatně a majetnější si tak mohli dovolit bohaté, zdobené, vyšíváné kroje nejen pro slavnostní příležitost. Hradecko se mohlo spolu s Hořickem oproti jiným oblastem pyšnit nejbohatšími loktuškami a zlatými dracounovými čepci.¹¹ Ještě na začátku 19. století bylo možno vidět lid v okolí Hradce Králové pracovat v kroji, třebaže s prvky městského oděvu. V době národního obrození získal Hradec Králové významné kulturní a společenské postavení. Právě v této době se dostal lidový kroj do popředí zájmu hradeckých měšťanů. Kroj dříve nošený na venkově prostým obyvatelstvem doznal vlivem města změn. Hradecký kroj, hlavně ten mužský, tak má mnoho společného s běžným městským oděvem.¹² Navíc lidový oděv tak i tak v první polovině 19. století z okolí Hradce Králové prakticky vymizel a jeho místo přebíral městský šat v různých obměnách. Právě v úrodném Polabí a ve středních Čechách zanikly lidové kroje

⁸ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s 7-8.

⁹ SÁLA, F.L. *Královéhradecko: vlastivědný sborník pro školu i dům*. Hradec Králové: Královéhradecko, 1928, s. 35.

¹⁰ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 230.

¹¹ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 231.

¹² MICHAL, Josef a kolektiv. *Písně a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 27.

nejdříve.¹³ Došlo zde k nivelizaci lidové kultury a jejích odlišností v zákoutích této oblasti.¹⁴ Následující strany jsou věnované popisu hradeckého kroje a jeho podobě ještě před jeho vymizením, tedy zhruba z přelomu 18. a 19. století.

3.1 Ženský lidový kroj

Tradiční oděv hradeckých žen se zachoval lépe než ten mužský. Máme dochované pohlednice, fotografie, kde jsou vyobrazena děvčata v hradeckém kroji. Kroj se postupem času vyvíjel a měnil se společenskými a praktickými požadavky a vlivem městské módy. Celkově ženský kroj působí světlým dojmem, nepoužívalo se na něm tmavých látek. Vedle tmavého oděvu muže přímo zářil a vytvářel krásný kontrast.¹⁵

Názvy látek a materiálů používaných při výrobě krojů jsou vysvětleny v Seznamu materiálů použitých při výrobě krojů.

3.1.1 Košilka

Košilka se od ostatních v Čechách stříhem příliš nelišila – skládala se z rovných pravidelných dílů, v podpaží s klínky ve tvaru čtverce. Používalo se nejčastěji domácí bělené plátno. Rukávky byly krátké, vyduté, nabírané, nad lokty zdrhnuté tkanicí, zakončené výšivkou nebo krajkou. U krku ženy nosily krejzlík – vyšívaný nabíraný límec, nebýval součástí košilky, ale samostatně se spojoval mosazným spínátkem.¹⁶ Pod košilku si ženy braly ještě oblečku, někdy také nazývanou rubáč, jednoduchého rovného stříhu s šňůrkovými ramínky.¹⁷ Starší ženy nosily košilky s velkým kulatým výstřihem a úzkými tříčtvrtečními rukávy. Přes košilku si braly soukennou jupku (halenku do pasu) tmavé barvy.¹⁸

3.1.2 Šněrovačka

Tato část kroje představuje druh korzetu, který si ženy oblékaly přes košilku. Šněrovačky nošené v okolí Hradce Králové, ba v celém Polabí se řadily mezi

¹³ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 78.

¹⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České tradice v proměnách času: Kroje – zvyky – umění*. Praha: NLN, 2017, s. 77. ISBN 978-80-7422-500-0.

¹⁵ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

¹⁶ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

¹⁷ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 10.

¹⁸ MICHAL, Josef a kolektiv. *Písně a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 29.

nejvyspělejší a nejvíce se podobaly panskému šatu.¹⁹ Na jejich výrobu se využívalo pevné hedvábí jako např. květovaný brokát, nebo moiré v barvě souladné se sukni – modrá, zelená a tmavě růžová. Jsou zdobeny drahokamy, cetkami, vyšíváním a zlatými či stříbrnými prýmkami.

Šněrovačka je měkká, aby se nekrabatila, je vyztužena kosticemi, případně rákosem. Vpředu ji přepíná bohatě zdobený, často zlatě vyšíváný pásek nazývaný také mostek či branka.²⁰ Křížem přes prsa si žena vázala šátek – kosičku. Cípy kosičky se vpředu překřížily a protáhly pod páskem na šněrovačce.²¹

Šněrovačka sestává ze dvou totožných kusů vepředu a vzadu spojených pentličkovým šněrováním za účelem možnosti upravit ji na míru a potřeby těla. Přední šněrování bylo široké, šněrovalo se buď háčky, kroužky, nebo dírkami šněrovačky. Za přední šněrování ženy zasouvaly zouvákovitý punt,²² což je srdčitá vložka barevně vyšívána, bohatě zdobená zlatem a cetkami. Punt měl podpořit krásu ženských křivek v období rokoka – útlý pas a kulatý výstřih. Vzadu na šněrovačce býval i tzv. šíp.²³ Na dolním okraji šněrovačky jsou ze stran a zezadu přišity měkké podložky – „honzíky“, „jelita“, z rezného plátna, vycpané ovčím rounem, senem či později vatou, které dělají dojem rozšířených boků, což bylo ve své době žádané. Přes podložky se oblékala sukne. Zároveň díky podložkám získala sukne větší objem a opět zvýrazňovala ženské půvaby. Rozšíření šlo docílit i větším počtem spodniček, které mívaly spodní volán a byly z běleného plátna.²⁴

3.1.3 Sukně

Ženy na Hradecku nosily široké našasené sukne z hedvábného brokátu jemných barev či barevných kombinací. Dlouhé byly asi 10 až 15 cm nad kotníky. Občas byly zdobeny vetkávaným vzorem.

Při dolním okraji sukne se přišivalo tzv. podsazení, což byl zhruba patnácticentimetrový pruh levnější látky, kanafasu nebo rezného plátna. V barvě bylo kontrastní s lícovou stranou sukne, např. k hřebíčkové se volilo podsazení červené

¹⁹ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 29.

²⁰ SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

²¹ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

²² STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 29.

²³ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 27-28.

²⁴ MICHAL, Josef a kolektiv. *Písně a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 31-32.

barvy, případně i vzor kostky.²⁵ Vrchní šev podsazení se obvykle zakrýval na lícové straně sametkou, nebo stuhou. Mezi dolní šev rubové strany s podsazením a lícové strany sukňě se všily černé zoubky, jež byly nejen krásné, ale plnily i praktickou funkci, zabraňovaly prodření sukňě ze spodu. Čím byla sukňě v tomto místě těžší, tím lépe se pak v kole točila a měla hezčí tvar.

Ve všední dny ženy oblékaly jednoduché sukňě s tištěným vzorem. Aby ušetřily, v místech, která zakrývala zástěra, nahrazovaly dražší látku použitou na sukni látkou lacinější – kanafasem. Tomuto místu na sukni se říkalo „ledacos“.²⁶

Široké, bohatě našasené sukňě z jednobarevných látek, tj. z mezulánu a z cajku, nosily především starší ženy na slavnostní příležitosti. Tyto sukňě měly rezavě hnědou („hřebíčkovou“), modrošedou („mlynářskou“) a temně zelenou barvu. Sukňě mívaly ozdobný pruh při spodním okraji.

Sukňě měly jednu nebo více příčných záložek nazývaných sámky, které měly tu výhodu, že bylo možné je rozpárat a popustit, sukňě se tak prodloužila a vydržela déle.²⁷ Sámků na sukních se hojně využívá ve folklorních souborech, kdy se tanečnice často střídají a je potřeba upravovat délku.²⁸

Později se nosily sukňě dykytové, taftové, s měňavým odleskem, ve spodní třetině sukni zdobila stuha. Sukňě sahaly do půli lýtek.

3.1.4 Zástěra (fěrtoch)

Ženy měly doma zpravidla více zástěr pro rozličné příležitosti. Zástěra slavnostní bývala bílá s karmazínovou výšivkou, nebo modrá, která se vyšívala bílou, rudou, nebo žlutou přízí. V obou případech byla zástěra posetá kvítečky po celé ploše. Ve všední den oblékaly zástěry modrotiskové bez bordury, odlišně vyšívaného okraje.²⁹ Fěrtoch je všitý do pásku obepínajícího celý pas. K pásku jsou pak přišity z každé strany vázanky, někdy na koncích zdobené. Používá se batist nebo tyl. Samotná zástěra je krásně dírkovaně vyšívaná, na okrajích jsou z pravidla větší a výraznější motivy, ve středu jen drobné a v malém počtu.

²⁵ SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

²⁶ TATOUŠKOVÁ, Eva. *Kroje*. Ústní podání, 8. 10. 2017.

²⁷ MICHAL, Josef a kolektiv. *Písňe a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 28.

²⁸ SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

²⁹ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

Dříve se nosily zástěry i z kanafasu, bílého či modrého plána, případně z měňavého hedvábí. Ve všední dny ženy nosily zástěry zakrývající větší část sukně, aby se nezašpinila.

Krásné tylové zástěry se nosily později a byly inspirovány městskou módou. Ženy také oblékaly hedvábné barevné zástěrky, které nebyly příliš zdobné, k vzácným bílým bohatě vyšíváním sukním s bordurou, jež nosily jen na největší tancovačky. Aby zástěrka nezakrývala vyšívání sukní probodávanou technikou, např. madeira nebo štykování, byla kratší než běžné zástěry.³⁰

Na zástěrách stejně jako na sukních se dělaly sámký, aby zástěra opět mohla posloužit ženám odlišného věku.³¹

3.1.5 *Kabátek*

Kabátky se šily z cajku, vlněné látky, mívaly nahoře široký nabíraný rukáv, který se směrem k manžetě zužoval, manžeta byla ze stejné látky jako kabátek. Hluboký výstřih byl lemován velkým límcem, který vzadu ve tvaru do špice sahal až k pasu. V pase jej na zadní části zdobily šůsek poskládaný v drobné tuhé varhánky.^{32 33} Límeček býval našasený, na zádech do špičky tvarovaný. Volily se na něj tmavé barvy a květinové vzory. Ženy k nim nenosily šátky u krku.³⁴

3.1.6 *Kosička*

Někdy je také označovaná jako půlka nebo radlička. Byl to bíle vyšitý šátek nebo plenka trojúhelníkového tvaru, zdobený bohatou bílou madeirou a prolamováním, v rohu býval vyšitý velký květinový motiv, jako např. růže, srdéčko, lístečky. Na její výrobu se používal batist a aplikace byly tylové.³⁵

3.1.7 *Obutí*

Chodilo se buď naboso, nebo se oblékaly doma pletené, později stávkové, hrubší, tmavě červené nebo modré, ve svátek bílé vlněné punčochy s barevně vyšitým cviklem

³⁰ SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

³¹ SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

³² NĚMCOVÁ, Božena. *Babička*. 4. Praha: Euromedia, 2016, s. 10. ISBN 978-80-242-5240-7.

³³ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

³⁴ NÁRODNÍ MUZEUM. *Seznam předmětů z Hradce Králové nebo jeho okolí*. Praha, 2014, s. 5.

³⁵ NÁRODNÍ MUZEUM. *Seznam předmětů z Hradce Králové nebo jeho okolí*. Praha, 2014, s. 1.

a obouvaly se kožené pantofle nebo šněrovací střevíce. Později v poslední fázi kroje se dostaly do oblíbenosti mezi ženami i brinelky. Byly to kotníčkové boty na špalíčku zavazované na šněrování. Sahaly do půli lýtek. Název jim propůjčil prunell, hedvábný materiál, který se kombinoval s kůží. Nebylo výjimkou, že brinelky se dále zdobily barevnou koženou aplikací.³⁶

3.1.8 Úprava vlasů

Mladé svobodné dívky chodily prostovlasé, pletly si vlasy do copů, které nebyly připletané, na konci je svazovaly mašlí, nebo si na týle z upleteného copu stáčely vlasy na „osmu“³⁷ a připevňovaly je jednou, někdy i dvěma křížem danými jehlicemi s ozdobnými sklíčky nebo výraznými kamínky.

Jehlice se v této oblasti vyráběly složitější a zdobenější, podobaly se šperkům, které nosily vyšší společenské třídy, měšťané, v 1. polovině 19. století. Dívky nosily jehlice ploché a celkem široké, na konci dekorované.³⁸ Na zhotovení ozdobné jehlice se používala mosaz, která byla rytá s ozdobným ornamentem, bodec se zdobil kroužky a půlobloučky.³⁹ Jiným typem jehlice jsou tzv. třaslice, mají úzký dlouhý bodec z mosazi, na konci zakončený zahnutým oválkem, což je drátek krátkými řetízky a skleněnými korálky, případně penízky, ozdoben.⁴⁰

Okolo hlavy si při zvláštních příležitostech vázaly vínek, úzký ozdobný pásek, jenž byl v prostřední části vyšívaný, zavazoval se v týlu a jeho krajkou ozdobené konce visely dolů⁴¹. Dochoval se i vínek, na který bylo ve střední části použito plátno černé barvy.

Vdané ženy si vlasy také stáčely do nízkých drdolů a schovávaly si je pod čepec.

³⁶ SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

³⁷ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

³⁸ TUABEROVÁ, Monika. *Lidový šperk Čech, Moravy a Slezska ze sbírek Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2012, s. 146. ISBN 978-80-7036-365-2.

³⁹ TUABEROVÁ, Monika. *Lidový šperk Čech, Moravy a Slezska ze sbírek Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2012, s. 149. ISBN 978-80-7036-365-2.

⁴⁰ TUABEROVÁ, Monika. *Lidový šperk Čech, Moravy a Slezska ze sbírek Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2012, s. 152. ISBN 978-80-7036-365-2.

⁴¹ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, neuvvedeno, s. 59.

3.1.9 Čepec

Slouží jako pokrývka hlavy vdaných žen a matek.⁴² Žena dostala čepec při tzv. čepení, obřadu, který byl součástí svatby. Od tohoto okamžiku bylo povinností a zároveň čestnou výsadou vdané ženy nosit pokrývku hlavy.⁴³

Pro Polabí byly typické bílé měkké škrobené čepce vyšívané drobnými uzlíčky nebo prolamováním. Čepeček byl trojdílný, okolí obličeje zdobila paličkovaná krajka, kolem uší se skládal do obloučků. Na temeni se připínala saténová vázanka, zvaná holubinka. Ještě v první polovině 19. století je selky na venkově a měšťanky v menších městečkách s hrdostí nosily.⁴⁴

Dále se na Hradecku nosily vzácné „krumplované“ čepce, které měly kostru z tvrdého papíru (drží velmi dobře tvar) a potahovaly se jemnou, bohatě vyšívanou látkou. Okolí obličeje opět zdobila krajka. Dýnko čepce bylo pošito zlatým dracounem, tenkým drátkem omotaným lněnou nebo bavlněnou nití.⁴⁵ Občas se zdobilo drobnými polodrahokamy.

Po praní je potřeba čepeček naškrobit a vyžehlit, ukládá se na papírovou kouli, aby si udržel tvar.⁴⁶ Někdy nosily vdané ženy místo čepců červené šátky a zavazovaly je v týle, případně si vlasy zakrývaly bílou plátěnou loktuší vyšitou karmazínem, vínovou nití, opět v týle zavázanou.⁴⁷

3.1.10 Plachetka

Na Hradecku ženy ke slavnostnímu kroji nosily navíc přes hlavu i plachetku, velký šátek. Byla bohatě vyšívaná karmazínovým hedvábím s motivy kvítků a lístků, lem zdobila paličkovaná krajka. Plachetka se skládala po úhlopříčce a vázala se pod bradou. Cíp visící na záda býval vyšit nejbohatěji.

⁴² TYRŠOVÁ, Renáta. *Lidový kroj v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 2. Praha: F. Topič, 1918, s. 59.

⁴³ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 8.

⁴⁴ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno, s. 57.

⁴⁵ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard. *Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: Věcná část A - N*. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 101. ISBN 978-80-204-1712-1.

⁴⁶ MICHAL, Josef a kolektiv. *Písňe a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 32-33.

⁴⁷ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

3.1.11 *Doplňky*

Ženy a dívky se rády k muzice na tancovačku příkrášlovaly, zdobily se proto nejrůznějšími korálky, ať už skleněnými, nebo malými granátky ve 3 až 6 řadách, někdy měly na stuze navlečené penízky. O takovém náhrdelníku s tolařem ⁴⁸s vyobrazením císaře Josefa II. na krku babičky se zmiňuje i přední česká spisovatelka Božena Němcová v knize *Babička*, kdy se děj odehrává ve východních Čechách. Občas si ženy do ruky braly malý šáteček karmazínem vyšívaný.⁴⁹

3.2 **Mužský lidový kroj**

Více než na ženském kroji byl městský ráz vidět na oblečení mužů. Názornou ukázkou jsou klasické čepice tchořovice nebo vydrovíce, jež časem místy vystřídaly kastorové klobouky a různé čapky, jako např. placky nebo kaškety.⁵⁰ Celkově oděv působil tmavě, jelikož postupem času muži chodili více méně v černém.

3.2.1 *Košile*

Košile měla trhaný střih se čtvercovým klínkem v podpaží jako ženská košile. Používá se na ni bílé plátno. Rukávy byly nabírané a svazovaly se tkaničkami. Límeček je přeložený a muži si pod něj vážali šátek – staří bílý nebo černý, mladší pak červený či vícebarevný. Šátky byly hedvábné nebo kašmírové. Na náprsence byla košile časem třikrát přeložena, tyto sklady se nazývají sámky, avšak tento ozdobný prvek se spíše vyskytoval na Poděbradsku.⁵¹

Dále se v pozdějších letech košile zapínaly na drobné perlmutráčky, perleťové knoflíčky, límeček byl lemován zoubky s obšíványými dírkami bílou přízí a manžety už byly na knoflíčky.

3.2.2 *Vesta*

Vesta byla ze sukna, později i ze sametu, manšestru a hedvábí, nejčastěji tmavě modrá, zelená či hnědá. Vpředu ji v jedné řadě zdobily celkem velké polovypouklé knoflíky „limburáky“, kolem dírek byla skromně obšita. Vzadu na švech byl vyšit

⁴⁸ NĚMCOVÁ, Božena. *Babička*. 4. Praha: Euromedia, 2016, s. 13. ISBN 978-80-242-5240-7.

⁴⁹ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

⁵⁰ TYRŠOVÁ, Renáta. *Lidový kroj v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 2. vyd. Praha: F. Topič, 1918, s. 61.

⁵¹ TYRŠOVÁ, Renáta. *Lidový kroj v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 2. vyd. Praha: F. Topič, 1918, s. 61.

jednoduchý motiv (kvítky).⁵² Ženatí muži si přes vestu brali kabát, zvaný šosák, v městském střihu. Do práce nosili plátěné kalhoty a kabát.⁵³

3.2.3 Kalhoty

Nejobyčejnější kalhoty byly hrubé plátěné, na lepší příležitosti vypodložené soukenné, kožené nebo duvetinové kalhoty v barvě světlé kůže s přepínacím poklopem, tzv. „vrátky“. Kalhoty končily pod kolena a byly zapnuty knoflíčky, někdy s ozdobnými vázačkami.⁵⁴ Často měly kalhoty i černou barvu.⁵⁵

Později si muži na Hradecku oblíbili také černé „manšestrovky“.⁵⁶

3.2.4 Špenzr a kožich

Stejně jako vesta i špenzr se šil ze sukna, míval dlouhý rukáv se širšími manžetami. Knoflíky měl v jedné řadě, dlouhý byl mírně pod pás. Později se dostával do módy i dlouhý kabát, střihem se podobal kabátům v severních Čechách.

Kožich nosili muži dlouhý, hlavně na zádech velmi bohatě vyšitý vlnou, šňůrkami a aplikacemi.⁵⁷

3.2.5 Obutí

K práci s dobyt看em ve stáji a v chlévě muži obouvali kožené boty poddělávky neboli mejšlata, což byly jednoduché dřeváky podobné pantoflím. Měly plný kožený svršek.⁵⁸

Další variantou mohly být křápy, uříznuté obnošené vysoké boty, holiny. Bagančata byla vhodná pro práci na poli, byla to kotníčková obuv zhotovená z kůže, šněrovala se na tkaničky.⁵⁹ Ve slavnostní den nosili střevíce s ozdobnou přezkou jako

⁵² MICHAL, Josef a kolektiv. *Písně a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 35.

⁵³ TYRŠOVÁ, Renáta. *Lidový kroj v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 2. Praha: F. Topič, 1918, s. 61.

⁵⁴ MICHAL, Josef a kolektiv. *Písně a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 35.

⁵⁵ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

⁵⁶ TYRŠOVÁ, Renáta. *Lidový kroj v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 2. Praha: F. Topič, 1918, s. 61.

⁵⁷ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

⁵⁸ SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

⁵⁹ SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

pozůstatek rokokové módy,⁶⁰ nebo pak později kožené holiny.⁶¹ Do bot nosili barevné, doma pletené nebo stávkové punčochy.⁶²

3.2.6 Čepice a klobouky

Čepice se šily z kožešiny, nejčastěji z hnědé králičiny nebo levnějšího sviště. Zelené sametové dýnko čapky bylo rozděleno na šest až osm dílů a ve středu zdobeno třásničkou nebo knoflíkem.⁶³ K vidění byly i pangrotky, placaté čepice, nebo beraničky, celé nízké s černým kulatým soukenným dýnkem, lemované černou beránčinou.

Muži také nosili černé širáky s kulatým dýnkem zdobeným šňůrou, měly střepeček visící dolů z krempy klobouku.⁶⁴

Širáky nahradil vlivem městské módy kulatý klobouk s plochým nižším dýnkem, zdobený stuhou a kovovou přezkou. Měl širší krepku a pevnější tvar než plstěné širáky. Označoval se jako kastorový.⁶⁵

3.2.7 Doplnky

Muži nosili krásné široké kožené pásy vyšívané upraveným pavím brkem. Obvykle na pásu byl vyšit monogram majitele a míval kapsu zapínanou na jeden nebo dva řemínky, do kapsy muž ukládal předměty, jež chtěl mít neustále při sobě, např. peníze. Ke kalhotám připínali vyšívané šle, do ruky brali na vycházku hůl špacírku nebo deštník.⁶⁶

3.3 Dětský kroj

Bohatší rodiny si při příležitosti významných obřadů, jako je křest, mohly dovolit i velmi zdobené vystrojení svých ratolestí. Ještě na přelomu 18. a 19. století se dítko balila do karmazínovým hedvábím, případně do stříbrnou nití bohatě vyšité křestní peřinky z jemného plátna. Na rozdíl od jiných oblastí, kde se dítko zavazovalo do peřinky podle

⁶⁰ TUABEROVÁ, Monika. *Lidový šperk Čech, Moravy a Slezska ze sbírek Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2012, s. 129-130. ISBN 978-80-7036-365-2.

⁶¹ PRINCOVÁ, Kateřina. *Obutí*. Ústní podání, 12.3.2019.

⁶² ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

⁶³ MICHAL, Josef a kolektiv. *Písně a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 35-36.

⁶⁴ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

⁶⁵ SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

⁶⁶ ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

její diagonály, v Polabí se dítě pokládalo podél její delší osy, poté zavinulo tak, že konec se nazpět omotal kolem nožiček. Peřinka se ovázala pentlemi.⁶⁷

⁶⁷ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, neuvědno, s. 73.

4 Lidový tanec

Tanec patřil ke člověku již od nepaměti. Tvořil důležitou úlohu v jeho duševním životě. Přirozeně se v něm odráží situace, společenská a náboženská příslušnost. To, co dělá tanec tak jedinečný a co jej tak výrazně odlišuje od obyčejného pohybu a dodává mu výjimečnou sílu a hloubku, jsou emoce tanečníka. Člověk, jenž tančí, se stává vypravěčem, a to bez použití jediného slova. Skrze tanec je možné sdělit pocity, myšlenky, nechat diváka nahlédnout do nitra tanečníka, nebo interpretovat psychické rozpoložení, které není možno vyjádřit verbálně, podobně jako je tomu i ve výtvarném umění. Využívá hudby, hereckých dovedností, estetické stránky, pantomimy a fyzických dovedností a vytváří tak působivý celek. To se v jiných druzích umění nevyskytuje.⁶⁸

Krásnou myšlenku předních světových antropologů, jako jsou Ernst Cassier, Jolanta Kowalska nebo Melville Herskovits, poznamenala ve své etnologické studii z roku 2012 *Cestami lidového tance Zdenka Jelínková a česká etnochoreologie* doc. PhDr. Martina Pavlicová, CSc. Tanec zde sice označuje jako prostředek mezilidské komunikace, ale takový, kdy lze sdělit vše potřebné, ovšem takovým způsobem, že nikdy neublíží.⁶⁹

Lidový tanec, též někdy označovaný jako folklorní nebo etnický, je projevem člověka v sociokulturním prostředí. V dřívějších dobách lid tančil pospolu, až později v 16. až 17. století docházelo k diferenciaci tanců podle sociálních vrstev. Lidový tanec zahrnuje tance selské (na venkově), ale i městské, cechovní, při rozvoji průmyslu se začaly objevovat dělnické tance, řadí se sem i tance aristokracie. Jednotlivé vrstvy se volně propojují a mají v některých ohledech podobné znaky, nikdy však nesplynuly docela, stejně jako lidé. Studium lidového tance se zabývá etnochoreologie, antropologická disciplína.⁷⁰

V 19. století se lidovému tanci dostalo uznání i ve vyšších vrstvách. Docházelo k tomu za národního obrození, kdy buditelé vyzdvihovali českou kulturu a jazyk, jež byly dříve tolik opomíjené, i při významných příležitostech. Významnou roli sehrály

⁶⁸ PAVLICOVÁ, Martina. *Cestami lidového tance: Zdenka Pavlíková a česká etnochoreologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 11-15. ISBN 978-80-210-6090-6.

⁶⁹ PAVLICOVÁ, Martina. *Cestami lidového tance: Zdenka Pavlíková a česká etnochoreologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 11. ISBN 978-80-210-6090-6.

⁷⁰ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard. *Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: Věcná část A - N*. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 500-501. ISBN 978-80-204-1712-1.

české bály, zábavy a besedy v Praze i na českém venkově. Konaly se např. na Žofině nebo v Kajetánském domě. Jejich cílem bylo, aby se mluvilo česky, tančily se české tance a zkrátka, aby nezanikla česká kultura, ba naopak vzkvétala. To se skutečně národním buditelům podařilo. Jako dobrý příklad poslouží „*Taneční pořádek na bále společenském dne 5. února 1840. Oddělení I: Poloneza, Valčík, 2. Gallopaga, 3. Polka, 4. Valčík, 5. Polka, 6. Quodlibet. Oddělení II: Cotillon, 2. Polka, 3. Valčík, 4. Gallopaga, 5. Polka, 6. Sousedská, 7. Quodlibet, ...*“ který zmiňuje Čeněk Zíbrt v knize *Jak a kdy se v Čechách tancovalo*.⁷¹ Uvádím pouze jeden z mnoha, Zíbrt zmiňuje i další zapsané taneční pořádky z bálů v 19. století.

Za první republiky si nechávaly v prvé řadě ženy kroje šít nebo je šily doma pro slavnostní chvíle i přesto, že jindy se oblékaly podle módy první republiky. Lidového tance a folkloru samotného pak ale zneužil komunistický režim k propagandě své ideologie. Veřejnosti byly předváděny hlavně písně a tance s převážně dělnickou a rolnickou tematikou. Dále také komunisté využívali masového a jednotného vyjádření tance. Občané si tak pravděpodobně lidovou kulturu viděnou v této souvislosti znechutili a získali vůči folkloru jistou averzi. Z pohledu folklorních souborů, které své působení ani po dobu totality nepřerušily, však nešlo o souznění nebo ztotožnění s vládnoucí stranou, pouze dělaly, co je bavilo.

V dokumentu *Tančit svůj život* z roku 2018 natočenému ku příležitosti 70. výročí založení folklorní skupiny Vycpálkovci, soubor písní a tanců Josefa Vycpálka se muzikoložka a etnoložka Daniela Stavělová právě k tomuto problému vyjadřuje s tím, že tanečnici opravdu tančily ne pro režim, ale protože tanec milovali. V současnosti Daniela Stavělová směřuje soubor k výrazovému tanci a alternativnímu divadlu.⁷²

Možná právě díky jisté tvrdohlavosti, hrdosti a vůli nenechat si vzít něco, co bylo v žilách lidí zakořeněno po dlouhá staletí, a odhodlanosti a lásce vlastenců se lidový tanec zachoval do dnešních dnů. Dnes se ale v Čechách více než s čistým lidovým tancem

⁷¹ ZÍBRT, Čeněk. *Jak se kdy v Čechách tancovalo: Dějiny tance*. Neuvedeno. Praha: Knihovna F. Šimáček, 1895, s. 306-311.

⁷² *Tančit svůj život*. In: www.ceskatelevize.cz [online]. Praha: www.ceskatelevize.cz, Tvůrčí skupina Aleny Müllerové, 2018, 2018 [cit. 2019-12-27]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/embed/iFramePlayer.php?hash=fa45f2a365410f98638ac55fd6226ec8cb47fc06&IDEC=217%20562%2026740&channelID=6&width=100%25>

setkáváme s podobou scénickou v podání folklorních a národopisných souborů. Není sice už tak autentický, ale stále si zachoval svůj charakter.

4.1 Charakteristika lidového tance na Hradecku

Jak jsem již zmínila, Hradecko plnilo významnou úlohu za doby národního obrození. Hradec Králové byl jedním z kulturních center, tehdy se lidé začali více zajímat o lidovou kulturu, „oprašovali“ staré tance a mírně je upravovali.

Zároveň v okolí Hradce Králové vedly odjakživa významné obchodní stezky, procházeli tudy kupci, muzikanti, krajánci, město bylo dlouho také pevností, tedy dnešní městské části jako např. Pouchov, Třebeš, Vysoká nad Labem nebo Roudnička⁷³ byly samostatnými osadami, i tam lidé hráli, zpívali, tančili a děti hrály dětské hry.

Tance ve východních Čechách jsou jemnější a méně temperamentní a živelné než např. na Moravě, je to dáno také typem hudebních nástrojů.

Vyvinuly se zde mateníky, tance, při kterých muzikanti střídají třídobý a dvoudobý takt, čemuž hlavně odpovídají krok, jako je sousedská (v různých podobách) a obkročák, tempo se neměnilo. Ve své sbírce *České lidové tance s proměnlivým taktem* z r. 1916 Dr. Otakar Zich uvádí, že v r. 1903 bylo zapsáno více než padesát tanců tohoto typu a přes tři sta jiných. Z těchto údajů vyplývá, že mateníky byly nejen u chasy opravdu ve velké oblibě. Dokazují hudební vyspělost muzikantů i tanečníků na Hradecku a kroková obtížnost tanců je řazena mezi nejtěžší v Čechách.⁷⁴

Hradecké tance, např. rejdovák či strašák, ovlivnily i taneční kulturu ve světě. Našly si oblibu v Německu, Anglii a Vídni.⁷⁵

4.2 Základy držení

Vybrala jsem nejznámější a nejrozšířenější typy tanečního držení používaného na Hradecku a v okolí, rozdělila jsem je do několika skupin.

a) Samostatné postavení

- Dívka
 - Ruce v bok – ramena se narovnají dozadu dolů, lokty směřují stranou a zároveň, pokud se podíváme do zrcadla, měly by být v jedné lince s trupem, prsty u sebe

⁷³ MICHAL, Josef a kolektiv. *Písňe a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 13.

⁷⁴ ZICH, Otakar. *České lidové tance s proměnlivým taktem*. Praha: [s.n.], 1916, s. 268-269.

⁷⁵ BLAŽKOVÁ, Klára. *Východní Čechy*. Brno, 2010, s. 1.

- Ruce po sukni – ruce podél těla mírně od sebe
- Oba typy držení lze zkombinovat – jedna ruka v bok, druhá po sukni
- Dívka si přidržuje sukni
- Chlapec
 - Ruce v bok – stejně jako u dívky, ovšem o něco niž
 - Ruce spojené za zády
 - Ruce podél těla – ruce nejsou povolené, ale v mírném napětí (jsou zpevněné)

b) Držení ve dvojici

- Vedle sebe
 - Dívka a chlapec vedle sebe, chytí se za vnitřní ruku dole, vnější podle jednoho z již zmíněných způsobů držení, mohou se na sebe mírně natočit (příp. se mohou držet za cípek šátku)
 - Dívka se zavěsí do chlapce, vnější ruka podél těla nebo v bok
- Proti sobě
 - Dívka a chlapec si podají natažené nebo mírně pokrčené ruce
 - Ruce v bok
 - Oba se zavěsí za lokty (za levé nebo za pravé)
- Kolové držení
 - Držení v pase – dívka a chlapec stojí čelem k sobě, dívka má položené ruce na chlapcových ramenou, chlapec uchopí dívku v pase (jedno z držení např. při „zvedačkách“)
 - Soudkové držení – dívka a chlapec stojí proti sobě, chlapcovy ruce na dívčiných lopatkách, dívčiny vrchem přes chlapcovy ruce opřeny o jeho lopatky
 - Otevřené držení – dívka a chlapec stojí vedle sebe, chlapcova vnitřní ruka na dívčině lopatce, dívčina ruka vrchem přes chlapcovu na jeho lopatce, vnější ruce protažené před sebe, drží se
 - Polootevřené držení – držení se neliší od otevřeného, ale dívka a chlapec jsou na sebe více natočeni
 - Zavřené držení – opět stejné, ale v páru jsou natočeni čelem na sebe, špičky nohou dívky a chlapce se udržují v gardu

c) Držení ve trojici

- Chlapec stojí mezi dvěma dívkami, chytí se za ruce (příp. za šátky), dívky mají vnější ruce v bok

4.3 Otočky, zátočky, podtáčky, podupy, doskoky a potlesky

K otočce dojde, pokud se tanečník otáčí sám kolem vlastní osy, u páru je osa otáčení mezi tanečníky.

Zátočky provádíme ve dvojici, když se točíme za lokty nebo se držíme za ruce (oba za pravou, příp. levou). Osa opět mezi tanečníky.

Podtáčky vznikají, když tančí chlapec a dívka nebo chlapec a dvě dívky. Dívka se podtáčí pod chlapcovou protaženou rukou (drží se za ruce), kdy chlapcova ruka zůstává na místě, nebo opisuje kruh.

Jednotlivé taneční kroky mohou být obohaceny podupy, skoky a potlesky.

4.4 Základní taneční kroky

4.4.1 Polka

Název polka vznikl z „půlka“ podle 2/4 taktu, ve kterém se tančí, další vysvětlení názvu je podle jakoby napůl podtrženého kroku. Tempo tance je mírně rychlé.

O původu polky se vedou spory. Není jisté, zda vznikla v Čechách, v Polsku nebo ve Francii.

První zmínky o polce v Čechách se datují rokem 1825. Poprvé ji údajně tančila služka Anna Chadimová v Hradci Králové a melodii pak zapsal kantor Josef Neruda. Rytmus tance zapsal učitel a hudební skladatel František Matěj Hilmar. Byl znám jako výborný tanečník, většinu svého života prožil na Jičínsku, v Kopidlně.⁷⁶

Původně byl tanec nazýván nimra nebo maděra. Polka nezůstala tancem pouze venkovského obyvatelstva, začala se tančit ve vyšších vrstvách, v době národního obrození budovali vlastenci její identitu a tím přispěli k označení polky za český národní tanec.⁷⁷

Svoje místo již měla na prvním českém bále v roce 1840 v pražském Konviktě, významní čeští skladatelé jako Bedřich Smetana, Antonín Dvořák nebo Vítězslav Novák složili řadu polek a oper, kde se polka vyskytovala – Luisina polka, Jiřinková polka, Čertovská polka a další. V roce 1836 byl při příležitosti korunovace Ferdinanda V.

⁷⁶ BLAŽKOVÁ, Klára. Polka. *Ústní podání*, 15. 11. 2017.

⁷⁷ STAVĚLOVÁ, Daniela. *Polka jako český národní symbol*. Praha, 2006. Etnologický ústav Akademie věd České republiky, s. neuvedeno.

předložen soubor dvaceti tří tanců, jejichž součástí byla polka. Vyskytuje se i v tancích jako např. hulán, vopice, voštěpačka nebo trám.⁷⁸

Při hledání informací o polce jsem narazila na báseň českého básníka a prozaika Jana Nerudy s názvem *Balada o polce*. Popisuje zde příchod polky jako vesnického tance do města. Tato báseň mě velice zaujala, už jen proto, že je psaná starším jazykem a je zde názorně vidět, jak byla polka v době národního obrození vyzdvihována.

Balada o polce

*Na návsi je převeselo! Polka sedí v zlatých saních,
před nimi dva vraní koně, plno pestrých pentlí na nich,
nad nimi jak v mladém jaře tisíc písní vzduchem jásá,
kolem nich se tísni, víří, skáče, plesá veská chasa.
Polka sedí v zlatých saních, chce až k vzdálenému městu —
„Nuže, jed' už, milá polko, šťastnou cestu, šťastnou cestu!
Ti se budou v pyšném městě, co to přišlo ze vsi, dívat,
budou nožičkami šoupat, boky vzpírat, bujně zpívat!“
Polka jede — polka jede.
Hlasně bičem svým práskla — je to cesta, je to jízda!
Pod saněmi sníh si zpívá, po stromích kdos písni hvízdá,
kámen radostí se válí, ba i tam ta hora šedá
bok si skalnou pěští vzpírá, podle taktu hlavu zvedá.
A ta polka — je to holka! je-li pak kde druhá v světě,
v očích hvězdičky jí hoří, po tvářích jí růže květe,
veselostí v mladém těle každá žilka jinou hraje,
věčně je jí do zpívání, do skoku a do mumraje.
Polka jede — polka jede.
Dofíceli pozdě k městu, koníci už samá pěna —
ej jakž večer město smutno! vrata zimně pozamčena,
náměstí jak vymeteno, ulice tak hluše pusty,
pod střechami tma jak v pytli, nad střechami mlhy husty.
Polka na zem seskočila, sníh si s lesklých tváří stírá —
„Což tu není nikdo kolem, kdo že hostem odevírá?“*

⁷⁸ BLAŽKOVÁ, Klára. *Východní Čechy*. Brno, 2010, s. 5.

*rozhlídla se po staveních, přistoupila ku okénku,
 uvnitř hlas se ozval hrubý: „Kdo to na nás klepá venku?“ —
 „Polka jede — polka jede. —“
 „Slyšíš, ženo, polka jede! Vejdi dál, můj milý hosti,
 doufám, že Ti dům náš celý bude ihned po libosti!
 Hned tu budeš jako doma: mladý muž a žena mladá,
 pod krovem nám dudy visí, strop se z samých houslí skládá;
 stěny plny klarinetů, v každém koutě basa bručí,
 dvěře do noty nám vržou, kamna k tomu fagot hučí.
 Honem, ženo, pospěš městem, sezvi bohaté i chudé,
 sezvi nám sem staré, mladé, ohlašuj a zvěstuj všude:
 polka jede — polka jede!“
 Přišlo k polce město celé! „Pěkně vítám,“ chudý řekl,
 bohatý vzal klobouk s hlavy, král i korunu svou smekl.
 Jak se polka roztočila, král chyt' králku, kníže kněžku,
 Jozífek vzal Kačku za pás, Tonik kýv' si na Anežku.
 Hej ten výskot, hej ta vřava! tisícům se svítí oči —
 je to prelud nebo pravda — vždyť i světnice se točí —
 stěna sem tam otáčí se, kamna sem tam potácejí,
 lavice se nadzdvihují, trámy v stropě obracejí —
 polka jede — polka jede!⁷⁹*

Prvním typem polky je polka – rejdovačka. Při ní se pouze natáčíme o 180 stupňů a zpět, přičemž se stále díváme dopředu. Avšak asi nejčastěji tančená je poskočná polka, která je někdy označována jako hradecká polka. Toto označení také podporuje fakt, že se zde polka tancovala nejčistěji. Kroky jsou lehké a mírně se nadskakuje.⁸⁰

Druhým je pak polka v točení.

Polku můžeme tančit sami, nebo v páru, v obou případech lze tančit polku – rejdovačku i polku v točení.

⁷⁹NERUDA, Jan. *Ballady a romance*. 1. vyd. Praha: Ed. Grégr & Ed. Valečka, 1883, s. 51-52.

⁸⁰MICHAL, Josef a kolektiv. *Písně a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959, s. 89.

4.4.2 *Dvojpolka*

Jde o ozvláštnění klasické polky, kdy ke krok, sun, krok přidáme na začátku ťuknutí paty a špičky o zem. Tančíme do strany. Pokud jdeme doprava, začínáme pravou nohou pata špička, pokračujeme krok, sun, krok. Kroky pata špička jsou někdy označovány jako „patošpičkové“. To samé provedeme do druhé strany, jen obráceně. Můžeme tančit vedle sebe nebo v kruhu – do kruhu, z kruhu.

4.4.3 *Obkročák*

Název obkročák je odvozen od vzájemného obkročování, jelikož se nejčastěji tančí v páru v soudkovém držení a to v 2/4 taktu, tempo je mírné až rychlé.

U hladkého obkročáku máme nohy mírně pokrčené v paralelní pozici (nohy jsou rovnoběžně). Pokud tančíme sami, jde o chůzi (příp. točení) s mírným pérováním. Při točení se otáčíme o půl otáčky (o 180 stupňů). Jak jsem již zmínila, obkročák tančíme nejčastěji v páru. Když točíme doprava, začíná se v gardu na pravou nohu. Tehdy dívka vkročí pravou nohou mezi chodidla chlapce a ten jí levou nohou obkročí. Poté dívka obkročí levou nohou chlapce, ten jí šlápne pravou mezi chodidla. Takto se střídají celý tanec. Pár se při každém kroku otočí o 180 stupňů.

Dále můžeme tančit poskočný obkročák. Zde střídavě poskakujeme na jedné a druhé noze. Poskoky jsou stejně velké, jeden provádíme na dvě doby. Uděláme jednou nohou krok, druhou poskok a ta, která je ve vzduchu, je pod kyčlí v úrovni kotníku. Jinak struktura pohybu se neliší od hladkého obkročáku.

Často v jednom tanci kombinujeme oba typy obkročáku.

4.4.4 *Skočná*

Jedná se především o dívčí tanec v 2/4 taktu, který je velmi rychlý a svižný. Tento tanec už podle názvu napovídá, že se zde poskakuje, nicméně je to jen druh obkročáku.

Základní skočná, jednoduchá skočná nebo někdy také sázená je přeskok z jedné nohy na druhou, přičemž v jedné chvíli musí být ve vzduchu obě nohy. Ve chvíli, kdy jedna noha dopadne na zem, druhá se pokrčí v kolenu a dopnutá špička směřuje k hýždím. Při pohledu ze strany v tuto chvíli nohy připomínají číslici 4, na každou dobu uděláme jeden přeskok.

Při poskočné je provedení stejné, ale na jedné noze uděláme dva stejné poskoky. Nohy měníme každé dvě doby.

Pokud se točíme v páru při sázené a poskočné, můžeme využít např. kolové držení za lokty.

Pokud tančíme seskočnou, na 1. dobu provedeme jednu sázenou, na 2. seskočíme na obě nohy. Pokud se netočíme, můžeme nohy po seskoku střídat, při točení začínáme vždy stejnou nohou (při točení doprava naskakujeme na pravou, doleva obráceně).

Asi nejtěžší je smrt'ák, velice rychlý tanec. Na 1. dobu provedeme dvě sázené, na 2. seskočíme na obě nohy. Případně tento krok můžeme otočit, tedy na 1. dobu seskok, na 2. sázené. Při točení platí to samé jako u seskočné (naskakujeme vždy na stejnou nohu).

4.4.5 *Sousedská*

Tento krok je českou variantou valčíku, tančí se v 3/4 taktu nejčastěji v páru. Na rozdíl od tanců v taktu 2/4 je klidná, pomalá, ladně pluje po parketu.

Na 1. dobu jdeme do kolen (do mírného podřepu) na 2. do výponu (na špičky), na 3. sejdeme na paty.

Přisunná sousedská (viz Obrázek 18) je tanec, při kterém, když točíme doprava, nejdříve pokrčíme kolena a na 1. dobu vykročíme pravou nohou. Na 2. dobu pak přisuneme levou k pravé (zároveň přejdeme do výponu), na 3. scházíme. Další krok začínáme od levé nohy.

Další je hladká sousedská. Na 1. dobu uděláme krok do podřepu pravou nohou, na 2. krok levou do mírného výponu, na 3. s přisunutím pravé nohy k levé scházíme na paty. Další krok opět začínáme od levé nohy.

Střídání nohou platí jak pro natáčení, tak pro točení.

4.4.6 *Řezanka*

Název řezanka je odvozen od pohybu těla při řezání dřeva. Začínáme ve stoji rozkročném v paralelní pozici, nohy máme mírně pokrčené. Poté je svižně a úsečně střídáme ve 2/4 taktu.

Řezanku běžně tančíme v páru čelem na sebe, oba tanečníci začínají stejnou nohou.

Můžeme tančit jednoduchou řezanku, kdy střídáme nohy každou dobu.

Při dvojité řezance měníme nohy jednou za dvě doby, po výměně vždy přidáme vypérování.

4.4.7 Mazurka

Mazurka je krásný veselý tanec ve 3/4 taktu, který se do Čech dostal z Polska, kde jde o národní tanec. Mazurku charakterizuje důraz vždy na 1. a 3. dobu.⁸¹

Mazurka vyšlapávaná je nejjednodušší. Jsou to tři hladké kroky, přičemž ten 1. zdůrazníme podřepem. Tančí se pouze vpřed a střídáme nohy.

U mazurky poskočné je 1. krok stejný jako u vyšlapávané, 2. provedeme jako poskočnou na 2 doby. Vycházíme vždy stejnou nohou.

Mazurka přísunná je asi nejtěžší na synchronizaci pohybů. Uděláme pravou nohou krok do strany, levou přísun k pravé patě, na levé poskok. Tančíme ji do strany nebo šikmo dopředu.

⁸¹ BLAŽKOVÁ, Klára. *Východní Čechy*. Brno, 2010, s. 1.

5 Lidová hudba na Hradecku

Lidová hudba je neodmyslitelnou součástí folkloru. Hudebníci jsou obvykle samouci, ne vždy hrají podle not. Lidé si za pomoci hudby a příběhů krátili práci, nebo se jen tak sešli, aby se pobavili, zapomněli na starosti a odreagovali se.

Nejstarší písně vznikaly mezi pastýři, kteří si krátili čas hrou na dřevěné píšťaly, zpěvem a tancem. K nejstarším hudebním nástrojům patří i bubny. Později byla hudba běžně součástí hostin, svateb, poutí a jiných oslav. Ve 14. století se v Čechách rozšířila hra na strunný smyčcový nástroj fidula, což byl středověký předchůdce dnešních houslí. O století později se do obliby dostal i strunný bicí nástroj cimbál. Na ten hráli muzikanti buď na stole, nebo si jej pověsili na popruh. Cimbál vznikl z paličkové citory, její historie sahá až do hlubokého středověku.⁸² V muzice nesměla chybět ani basa přezdívaná „barborka“, která se lišila od té dnešní počtem strun, měla namísto čtyř pouze dvě až tři. Na začátku 19. století si na Hradecku našel své místo i klarinet.

Na Hradecku se zpívaly a hrály písně vokálního typu. Vyznačují se častými změnami rytmu a hudba se neliší od zpěvu. Jak jsem již zmínila v předchozí kapitole, typické pro tuto oblast byly mateníky. Hudebníci hráli mateníky pro pobavení tanečníků a posluchačů. Vyjadřovaly vyspělost jak hudebníků, tak tanečníků.

V dnešních lidových hudebních skupinách se setkáváme se stejnými nástroji, někdy přibude např. harmonika a flétna.

Především v dětských souborech jsou hojně využívány malé hudební nástroje, jako je např. tamburína, dřívka, zvonečky, rolničky, triangel nebo fanfrnoch.⁸³

⁸² *Veličenstvo cimbál*. In: www.ceskatelevize.cz [online]. 2017, 11.1.2015 [cit. 2017-12-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/413236100141002-velicenstvo-cimbal/>.

⁸³ JEŽKOVÁ, Klára. *Aplikace folkloru východních Čech do výuky na základních uměleckých školách*. Brno, 2011. Diplomová práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Vedoucí práce Mgr. Ladislava Košíková, s. 11.

6 Dnešní folklor na Hradecku

Mnoho lidí se domnívá, že folklor je záležitostí čistě minulého nebo snad i předminulého století. Že se jedná o něco komického, zastaralého, co už dávno odvál čas.

Přesto se ještě v dnešní době najdou lidé, již na folklor nezanevřeli, naopak se snaží o jeho zachování pro další generace, hledání nových možností a pohledů na české tradice. Takové lidi můžeme najít nejen na Hradecku, ale v celé republice.

Především na Moravě je folklor součástí běžného života, pořádají se hody, průvody, ... Dále tradice udržují folklorní (národopisné) soubory. Najdeme mezi nimi jak amatérské, kde se jedná spíše o dobrovolnickou činnost, tak soubory tančící na profesionální úrovni.

V této kapitole bych se ráda věnovala folklorním souborům na Hradecku, dále zmapování folklorních festivalů a akcí.

6.1 Folklorní soubory

6.1.1 *Folklorní soubor Dupák*

Tento soubor se věnuje folkloru z Hradecka, Podkrkonoší a Polabí. Jeho členové se snaží o obnovu tradic z těchto oblastí a rozdávat tak radost a potěšení divákům a posluchačům.

Na souboru je krásné, že mladší tanečníci přivádějí do souboru své rodiče, v jiných souborech to bývá naopak.

Dupák se účastní mnoha festivalů. Každoročně organizuje na konci dubna Stavění máje všem pannám hradeckým na Šrámkově statku, kde se představují i jiné soubory z východních Čech a také ze Slovenska.

Sama jsem se stala členkou souboru v únoru 2017. Za krátkou dobu strávenou v souboru jsem již měla možnost naučit se mnohé kroky a choreografie, písně a obecně lépe poznat folklor na Hradecku.

Soubor vznikl na přelomu let 1991/92. Založili jej odrostlí členové Dětského folklorního souboru Červánek pod vedením Ivony Truncové a poprvé vystoupili na májovém festivalu v Šimkových sadech roku 1992. Po roce 1994 začala soubor vést Eva Hysková a později (po r. 2000) Martin Samek. Samostatným právnickým subjektem se Dupák stal v r. 1998. V roce 2012 Dupák oslavil 20 let působení a opět se vystřídalo vedení – taneční část souboru řídí od roku 2013 až dodnes Kateřina Anežka Nedvídková,

tanečnice, která dříve tančila i v Červánku, a pozici uměleckého vedoucího zaujal Ing. Jan Zajíc, který tančí zároveň v Národopisném souboru Kohoutek Chrudim. V roce 2016 vznikla nová část souboru Sousedky, které si připravují vlastní hudebně – dramatická pásma.

V dnešní době tvoří soubor přibližně 14 členů. Dupák doprovází vynikající muzikanti Folklorního souboru Kvítek.

Dupák se věnuje krátkým programům. Nedávno představil nové pásmo *Pijatyka* (o pivu), dále dívčí tance – *Pepíci*, *Proč vy se mládenci neženíte* a další.

Nesmíme opomenout ani samotný tanec dupák na píseň „Nevdávej se má panenka“, podle kterého nese soubor své jméno. Dupák, někdy také „dupavá“, je řazen mezi české tance s četnými figurami a podupy.

Dále mladší členové tančí tanec hulán, kdy dívky tančí s chlapeckým šátkem a zpívají: „*Měla jsem já hulána, měla jsem ho ráda, on mi upad do sena, sežrala ho kráva*“.⁸⁴

6.1.2 Dětský folklorní soubor Červánek

Již podle názvu se jedná o dětský soubor. Tančí a zpívají zde děti od 5 do 13 let. Starší mají možnost dále tančit v Dupáku. Oba soubory hodně spolupracují. Červánek se zaměřuje na oživení lidových tradic a již skoro zapomenutých písní. Má vlastní dětskou muziku.

Soubor v r. 1979 založili manželé Brábníkoví při ZŠ Štefcova. Po nich v r. 1980 převzala vedení Mgr. Iva Ondráčková, soubor vede dodnes. Červánek to neměl vždy lehké, bylo obtížné sehnat prostory na zkoušky, docházelo k problémům s vlastnictvím krojů atd. Po roce 2000 se soubor včlenil do ZUŠ Střezina, kde měl speciální postavení – propojoval taneční, hudební a dramatický obor, a pokud vezmeme v potaz kroje, tak i obor výtvarný. K Mgr. Ondráčkové se připojily MgA. Klára Blažková a Mgr. Eva Černíková, která převzala dětskou muziku. Soubor získal v době působení při ZUŠ Střezina mnoho ocenění, např. 2. místo na Olympiádě dětí v Brně. Na podzim r. 2014 se Červánek od Střeziny odtrhl a dodnes existuje jako samostatný dětský soubor pod vedením pouze Ivy Ondráčkové. V posledních letech starší děti vystupovaly s pásmem

⁸⁴ *Folklorní soubor Dupák*. www.dupak.cz [online]. 2015 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.dupak.cz/fs-dupak/>.

Svatba (mladé dívky si na toto téma hrávaly a vyprávěly si, jak svatba probíhá), mladší si pak zahrály na *Školu*.⁸⁵

6.1.3 Dětský folklorní soubor Peciválek

Peciválek je dětský soubor při ZUŠ Střezina, který se věnuje tancům a písním z východních Čech a také ze Slovenska. Hledá nový přístup k folkloru. V souboru tančí dívky a chlapci ve věku od 6 do 17 let ve třech skupinách – nejmladší, střední, nejstarší. Mají přípravu i v moderním a klasickém tanci (základy baletu). Tanečnický doprovod Malá muzika pod vedením Mgr. Evy Černíkové.

Soubor založily MgA. Klára Blažková a Mgr. Eva Černíková v roce 2014. Poprvé se soubor představil na krajské soutěži tanečních oborů 2015, nesmí chybět na *Stavění máje všem pannám hradeckým* na Šrámkově statku. Soubor se každoročně účastní závěrečného představení tanečního oboru ZUŠ Střezina.

V roce 2017 soubor představil pásmo *Mateníky* a na závěrečném vystoupení s celooborovým tématem *Cesta kolem světa* provedl ve spolupráci s dramatickým oborem ZUŠ Střezina tanec s kroky charakterizujícími Maďarsko.

6.1.4 Folklorní soubor Kvítek

Tento dětský soubor se snaží do svých představení zahrnout především písně a tance z Hradecka, Podkrkonoší a Podorlicka. Děti zde tančí již od 4 let. Soubor již tradičně pořádá Setkání s folklorem.

Za vznikem folklorního souboru v roce 1982 stojí Marie Pancířová. Roku 1985 k souboru přibyla i dětská muzika. O 10 let později muzikanti vydali magnetofonovou kazetu *Kvítek ... a česká písnička*. Následovaly další nahrávky, tentokrát už na CD.

Jak jsem již zmínila, členy Kvítku jsou převážně děti, a proto se jejich pásma týkají dětských her, pohledu dětí na svět... Momentálně vystupuje s pásmem *Na našem dvoře, Na louce a Naše parádnice*.⁸⁶

⁸⁵ O nás. www.dfscervanek.cz [online]. 2014 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.dfscervanek.cz/index.html>.

⁸⁶ Vítejte na stránkách folklorního souboru Kvítek z Hradce Králové. www.fskvitek.cz [online]. 2017 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.fskvitek.cz>.

6.2 Kde se s folklorem můžeme setkat

6.2.1 Šrámkův statek v Pileticích

Šrámkův statek je zařazen mezi památkově chráněné objekty. Součástí je velká dvoupatrová obytná budova z roku 1802, stodola a brána byly dostavěny kolem roku 1814. Pro vystoupení je zde připraveno podium pod širým nebem. O statek se fyzicky starají soubory Dupák a Červánek, jsou pořadateli zdejších folklorních akcí. Statek je spravován Adalbertinem, kulturně vzdělávací společností.

Konají se zde folkloristické slavnosti, trhy, jarmarky a mnohé další.

Zvláště bych chtěla zmínit Masopust, který se na statku koná víkend před Popeleční středou. Jedná se o pohanskou tradici související s předjařím a koncem zimy. Členové souboru si oblékají tradiční masky, jako je např. medvědář s medvědem, kobyla, bába nevěsta, Turci, řemeslníci, Masopust, Půst atd. Návštěvníkům je zpřístupněna chalupa, kde se pečou tradiční sladkosti – peciválky.⁸⁷

Konají se zde i oslavy Velikonoc s tradiční výstavou kraslic.

Další událostí je Stavění máje všem pannám hradeckým. Koná se poslední víkend v dubnu a účastní se jej soubory z blízka i z daleka. Jde o velmi starou pohanskou tradici, kdy chlapi stavěli svobodným dívkám pod oknem Máj, jehličnan nazdobený pentlemi.⁸⁸

Na začátku června se zde v odpoledních a večerních hodinách ukončuje Folklorní festival Hradec Králové Pardubice.

Další akce s názvem Advent na statku se koná na začátku prosince, zpívají se koledy a ukazuje se návštěvníkům život lidí na venkově v předvánočním čase.

Šrámkův statek je otevřen veřejnosti skoro po celý rok s výjimkou zimy.⁸⁹

6.2.2 Podorlický skanzen Krňovice

Skanzen Krňovice je jediným svého druhu na území Královéhradeckého kraje. Najdeme zde stavby z Hradecka, Podorlicka a Podkrkonoší. V areálu se nachází polabský statek, zděný špýchar (název označuje stavbu postavenou za účelem skladování zrní),

⁸⁷ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Zima: zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry*. Olomouc: Rubico, 2005, s. 36-37. ISBN 80-7346-059-9.

⁸⁸ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Jaro: zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry*. Olomouc: Rubico, 2005, s. 52. ISBN 978-80-7346-074-7.

⁸⁹ *Šrámkův statek*. www.sramkuvstatek.cz [online]. 2017 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.sramkuvstatek.cz/cs/sramkuv-statek-piletice.html?view=provozovny>.

stodola, zvonice a další. Některé objekty sem byly přesunuty v původní podobě, jiné jsou nově postavenými replikami. První impulzy k výstavbě skanzenu se objevovaly v devadesátých letech a první budova, zvonička, byla postavena v roce 2002.

Ve skanzenu sídlí také Ekocentrum. Budova, ve které je umístěno, je replikou hospody Na Špici. Uvnitř budovy se nachází informační centrum, přednáškový sál, podkroví nabízí prostory pro výstavy a dílny. Ekocentrum pořádá vzdělávací aktivity pro školy a širokou veřejnost, poskytuje informace a je místem konání krajského kola Ekologické olympiády.⁹⁰

Folklorní program skanzenu je velmi podobný Šrámkově statku v Pileticích – Velikonoce, Stavění máje, Mlynářské dny, jarmarky, vánoční pásma atd.⁹¹

6.2.3 Vynášení Smrtholky

Vynášení Smrtky, Smrtholky je starý pohanský zvyk symbolizující konec zimy a začátek jara a nového života. Smrtholku, postavu z větví a slámy, oblečenou do košile, sukně a šátku, kolem krku zdobenou vejčumky (vyfouknutými vajíčky) jako korály, vynášely především mladé dívky na konci zimy a házely ji do potoka.

Dupák společně s Červánkem tuto tradici udržují a na konci března nebo začátkem dubna ji házejí na soutoku Labe a Orlice v Jiráskových sadech do vody. Cestou zpívají a kolemjdoucí se k nim rádi přidávají.⁹²

6.2.4 Mezinárodní folklorní festival Hradec Králové – Pardubice

Tento festival se koná první víkend v červnu. Má dvě místa konání. Začíná v Pardubicích Pernštýnskou nocí na Pernštýnském náměstí a druhý den pokračuje v Hradci Králové v Žižkových sadech a v Klicperově divadle, končí na Šrámkově statku v Pileticích.

Na festivalu vystupuje řada souborů z východních Čech (Dupák, Lipka, Kohoutek, Perníček, Peciválek a další), z Moravy to byla v minulých letech např.

⁹⁰ *Ekocentrum Orlice*. Www.krnovice.cz [online]. 2009 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.krnovice.cz/ekocentrum-orlice.html>.

⁹¹ *Současnost – probíhající aktivity*. Www.krnovice.cz [online]. 2009 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.krnovice.cz/soucasnost.html>.

⁹² ŽLÁBKOVÁ, Ludmila. *Stojí buk vprostřed luk: Život na venkově a lidové zvyky na Královéhradecku v průběhu roku*. Hradec Králové: Garamon, 2009, s. 103. ISBN 978-80-87172-03-2.

Ostravica, ze Slovenska Urpín a z Polska Walbrzych. Nesmí chybět tradiční trhy a řemeslníci.⁹³

6.2.5 *Mezinárodní folklorní festival Setkání s folklorem*

Festival se obvykle koná ke konci léta opět na dvou místech, první den v Hradci králové v Jiráskových sadech a druhý den v parku u Hrádku u Nechanic. Pořádá jej Kvítek. Hradcem Králové chodí soubory v oblíbeném průvodu. Setkání s folklorem se účastní Kvítek, Dupák, Červánek, Nisanka, ze zahraničí Finové, Američané a další.⁹⁴

6.2.6 *Adventní trhy*

Adventní trhy se konají na konci listopadu či začátkem prosince v Novém Adalbertinu a v Muzeu východních Čech. Prodejci zde nabízejí regionální výrobky, k vidění jsou ukázky řemesel a o kulturní program se starají folklorní soubory.

⁹³ *Účinkující soubory*. Www.folklornifestival.cz [online]. 2017 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.folklornifestival.cz/ucinkujici.html>.

⁹⁴ *Setkání s folklórem 2017*. Kultura.hradeckralove.cz [online]. 2017 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://kultura.hradeckralove.cz/setkani-s-folklorem-2017-39793/>.

7 Materiál a metodika

O lidové kroje se velmi zajímám od roku 2017, tedy od doby, kdy jsem se stala aktivní členkou folklorního souboru Dupák z Hradce Králové. V tradičním oděvu nacházím odkaz a um našich předků, jejich lásku k rodnému kraji a hrdost na jejich původ. K dalšímu studiu lidové kultury a hlubšímu zájmu o ni mě přimělo členství v Národopisném souboru Kohoutek z Chrudimi. Český folklor mě natolik oslovil, že bych etnologii a folkloristiku ráda v budoucnosti studovala i na vysoké škole.

Od roku 2017 jsem postupně prostudovala více než 20 odborných a akademických prací zaměřených na český folklor zabývajících se lidovou kulturou ve východních a středních Čechách. Práce byly jak odborné, tak populárně naučné. Pracovala jsem s publikacemi vydanými i před více než sto lety, cenné informace jsem našla i v současné odborné literatuře od předních českých etnografů a folkloristů.

Abych získala maximum informací, v práci jsem využila i ústní prameny.

Velmi cenné informace jsem získala od Mgr. Moniky Tauberové, hlavní kurátorky Etnografického oddělení Národního muzea v Praze, a od Mgr. Heleny Krátké, vedoucí Městského muzea Loreta v Chlumci nad Cidlinou. Na těchto pracovištích jsem od léta 2019 studovala originální dobové materiály s laskavým svolením výše jmenovaných lidí.

Spolupracovala jsem s vedoucím Folklorního souboru Dupák Ing. Janem Zajícem a konzultovala s ním jeho představy o vzhledu nových lidových krojů pro soubor.

Celou práci jsem konzultovala s Mgr. Jiřím Aubrišem, vedoucím mé práce a učitelem českého jazyka na Prvním soukromém jazykovém gymnáziu v Hradci Králové, dále s MgA. Klárou Blažkovou ze Základní umělecké školy Střezina Hradec Králové. Paní magistra mi poskytla cenné informace ohledně techniky lidového tance.

O podrobnou oponenturu své práce jsem požádala Kamilu Skopovou, přední českou folkloristku, výtvarnici a spisovatelku. Prostřednictvím elektronické korespondence jsem s ní konzultovala především rekonstrukci hradeckého kroje.

Mé návrhy krojů vycházejí především z fotografií dochovaných krojových součástí zaslaných z Etnografického oddělení Národního muzea v Praze. Inspiraci jsem čerpala i z odborné literatury. Věrohodnost krojů se opírá o použití dochovaných motivů výšivek a stříhů jednotlivých částí oděvu. Přestože se jedná o nové návrhy kroje, jde o obnovení tradice lidového odívání na Královéhradecku. Obrázky s návrhy jsem kreslila a upravovala sama.

Výsledky mé práce se dále opírají o rozhovory s Mgr. Evou Černíkovou a MgA. Klárou Blažkovou, vedoucími Dětského folklorního souboru Peciválek ze Základní umělecké školy Střezina v Hradci Králové, a s Ing. Janem Zajícem, vedoucím Folklorního souboru Dupák Hradec Králové.

8 Návrh kroje pro folklorní soubory v Hradci Králové

Lidové tance můžeme tančit i v běžném oblečení, ale nejpůsobivější jsou v případech, když tanečnice a tanečníci tančí v lidových krojích.

V současnosti se mezi laickou veřejností prakticky neví o tom, že i v královském věnném městě Hradci Králové se kdysi dávno jeho obyvatelé odívali do krásného kroje. Ještě méně známé je, že kroje se město od města, vesnice od vsi lišily osobitými rozdílnostmi, svým charakterem, vycházely ze zvyků společnosti a vlivů okolních etnografických oblastí.

Laické veřejnosti dnes jednotlivé kroje z různých regionů napříč celou Českou republikou splývají v jeden kroj. Přitom ale žádný univerzální kroj neexistuje. A to je velké štěstí. Máme tak možnost obdivovat tu obrovskou krajevou rozmanitost, zručnost, cit a sílu tradice zakořeněné v srdcích a rukou našich předků.

Hradec Králové se může pyšnit architekturou, zajímavou historií, kulturním životem, ale ten lidový kroj byl jaksí zapomenut. Ráda bych obyvatelům Hradce kroj připomněla a dostala jej více do povědomí, a to se stalo pro mě impulzem k další činnosti. Tato myšlenka mě dovedla až k rozhodnutí chopit se zhotovení návrhu kroje pro folklorní soubory působící v současnosti v Hradci Králové, které ve svém repertoáru zpracovávají téma lidové tradice z východních Čech.

V úvahu přicházely i jiné varianty, jakým způsobem kroj více přiblížit veřejnosti, ale pokud vezmeme v potaz, že pakliže si kroj oblečou tanečníci folklorního souboru, předvedou v něm jimi přichystanou choreografii vycházející z oblasti Hradecka, působí pak tanec, zpěv a kroj na smysly přihlížejících jistě živěji a poutavěji, ve vnímavém divákovi na folklorních akcích tak snad zanechá větší stopu, než kdyby byl kroj vystaven v muzeu na figuríně.

Při sestavování jednotlivých částí lidového oděvu vycházím z kapitoly o hradeckém kroji (viz teoretická část práce), kde jsem čerpala z mnoha relevantních zdrojů, současných i historických, písemných i obrazových. Analyzovala jsem dostupné materiály a z nich sestavila a popsala teoreticky vizi hradeckého kroje. Mnohé znaky jsou společné pro celé Polabí, najdou se však i místní skvosty.

Chtěla bych zde nastínit svoji představu o vizuální podobě kroje pro skupinu lidí, a proto je důležité si uvědomit, že i dříve měl kroj nošený obyvateli v jednom městě více podob, každý měl jiné finanční možnosti, ženy se chtěly líbit a být výjimečné, zaujmout. Měly tak různorodé barvy sukni, na nich odlišné motivy, jinak vyvedené vyšívání, lišily

se i pokrývkou hlavy. Z tohoto poznatku pro mě vyplývá skutečnost, že předmětem této práce se pro mě stává vytvoření barevných variant a vzorů látek a výšivek vycházejících co možná nejděleji z dochovaných exemplářů a jejich následné kombinace. Nicméně vybrala bych dva kroje ženské a dva mužské, které by následně reprezentovaly celou skupinu a byly by rozpracované a navržené do detailů.

Kroje by měly být funkční, tedy měly by vyhovovat potřebám a nárokům folklorních souborů. Předně je nevhodný tylový fěrtoch, příliš jemný materiál by se při tanci snadno zničil. Bude potřeba vybírat z jiných možností zástěr typických pro tuto oblast. Podle barevných kreseb hradeckého kroje a jeho stříhů a návrhů by pak v budoucnosti byly ve spolupráci se švadlenou připraveny kroje pro využití ve folklorním souboru.

8.1 Dochované kroje

Pro další výzkum a zpracování tématu hradeckého kroje byly velmi užitečné dochované podoby kroje, kterých je sice pomálu, ale i tak se z nich dá vytěžit mnoho. Jedná se o staré fotografie, případně i samotné krojové součásti. Bohužel žádná z nich není staršího data než z konce 19. století. Vzhledem k tomu, že kroj z hradeckých ulic zmizel již začátkem 19. věku, kroje jsou v jistých ohledech domyšlené, nebo inspirované jinou oblastí či módou.

8.1.1 Chlumecký kroj

Cenné jsou i zdroje v podobě krojů z nedalekého Chlumce nad Cidlinou. Na konci 30. let 20. století se našlo několik nadšenců, kteří se rozhodli kroj obnovit. Stalo se tak např. v Chlumci nad Cidlinou, městečku, co by kamenem dohodil, vzdáleného od Hradce, kde se několik tamějších dam v čele s paní Horynovou rozhodlo pro chystající se slavnostní odhalení sochy Rebeta ušít si kroj. Slavnost měla proběhnout v září roku 1938, bohužel kvůli mobilizaci k ní nedošlo. Kroje však ženy nezavřely do skříně, ale nosily je k jiným slavnostním příležitostem. Tento „chlumecký kroj“ není úplně původní, ale uměle vytvořený za první republiky.

Nese ovšem rysy a prvky, jež jsou známé pro východní a střední Čechy. Byl ušit podle kolorované kresby Věry Staňkové (viz Obrázek 1, s. 46, Obrázek 2, s. 47 a Obrázek 3, s. 47). Součástí kroje je košilka s vydutými rukávy, brokátová šněrovačka s květinovým vzorem, která se přepíná páskem, doplňuje ji přes prsa překřížená tylová kosička, na barevné taftové sukni je krásná jemně vyšívaná zástěra. Ženy si zdobily hlavu stuhou, věnečkem, případně zlatým čepcem, kolem krku se jim leskly v několika řadách korále,

v ruce pak nosily vyšívány šáteček. Na nohy oblékaly bílé punčochy a obouvaly střevíčky s mašličkou.

Originál tohoto kroje má ve své sbírce Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou, které mi zároveň poskytlo cenné informace.⁹⁵

V publikaci dokumentující Národopisnou výstavu československou se stejným názvem je na str. 168 fotografie, na níž je figurína ženy v kroji právě od Chlumce v tylové loktušce, bíle vyšitém fěrtochu, zlatem vyšité holubičce, květované tibetové sukni a tmavém špenzru, kraj je zde svými rysy přirovnáván k ostatním tradičním oděvům v Polabí⁹⁶.

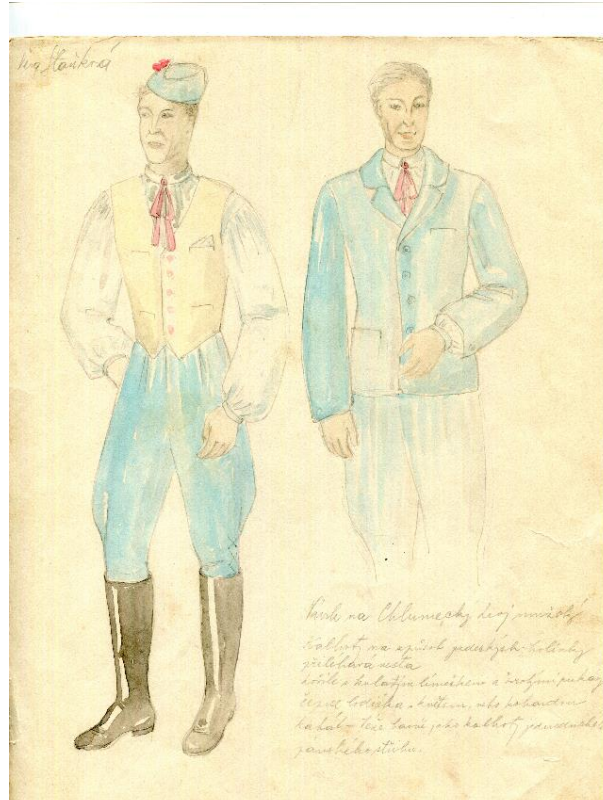
Obrázek 1 Chlumecký ženský kraj zepředu, Helena Krátká
Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou 2019

⁹⁵ KRÁTKÁ, Helena. *Chlumecký kraj*. Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou, 2019.

⁹⁶ ŠUBERT, F. A. a spol. *Národopisná výstava československá*. Praha: J. Otto, 1895, s. 168.

Obrázek 2 Chlumecký ženský kroj zezadu, Helena Krátká
Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou

Obrázek 3 Chlumecký mužský kroj, Helena Krátká
Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou 2019

8.1.2 Chlumecký kroj na Národopisné výstavě československé

Kroj z výstavy z konce 19. století (viz Obrázek 4, s. 48) se v základních znacích poměrně shoduje s již zmíněným ženským tradičním oděvem z roku 1938, vystaveným v současnosti v Městském muzeu Loreta v Chlumci nad Cidlinou, jen ten novější má výrazně kratší sukni, dolní okraj sukně končí pod kolena a přiměřeně k tomu je zkrácený i fěrtoch, délka sukně u staršího kroje sahá těsně nad kotníky. Může to pravděpodobně souviset i se soudobými módními vlivy, uvolňováním mravů za první republiky, k tomu patřilo i zkracování sukni, a tak se to odrazilo i na tehdejších představách o kroji.

Obrázek 4 Žena v chlumeckém kroji první zprava, archiv autorky 2019

Zároveň se opět ukazuje fakt, že po hradeckém kroji se „slehla zem“, mezi vystavenými exponáty českých krojů na Národopisné výstavě československé se nenacházel. Sice se v publikaci věnované výstavě píše ve velké kapitole *Kroje* i o oblečení nošeném ve středních a východních Čechách, některé krojové součásti byly popsány jako společné pro celé Polabí, jako jsou nádherné mužské opasky pavím brkem vyšívané, či karmazínem vyšívaná ženská šatka, nicméně o hradeckém kroji zde není jediná zmínka.

8.1.3 Hradecký dětský kroj z první republiky

Další dochovaný kroj z Hradce Králové (viz Obrázek 5, s.49) je také novodobý, vznikl za první republiky, a tedy vycházel z představ tehdejší společnosti o lidové kultuře a odívání. Nedá se s jistotou tvrdit, že takto přesně kroj města hradeckého vypadal, ale shledávám na něm jisté prvky společné jak s ženským krojem z konce 19. století, tak

s krojem z konce 30. let. Tentokrát však jde o kroj dětský, opět dívčí, oblékalo jej děvčátko ve věku zhruba 6 let. Tento dětský kroj byl pro dívku zhotoven při příležitosti návštěvy a vítání prvorepublikového prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka v Hradci Králové.

Obrázek 5 Hradecký dětský kroj, Jan Zajíc 2019

Do dnešních dnů se zachovala brokátová šněrovačka šedé barvy s červenými a modrými vzory podšitá bílým plátnem, má klasické zadní i přední šněrování, v předu s šůsky, zároveň přednice přepíná dracounovými nitěmi, kamínky a jinými cetkami zdobený pásek. Sukně je cihlové barvy, vzadu v pase je přišita velká modrobílá mašle. Fěrtůšek byl ušit z tylu, bohatě vyšíváný květinovými motivy hustěji při stranách a u dolního okraje. Celý fěrtoch sestává z jednoho kusu látky, pásek je rovněž jemně vyšíváný. Na hlavě dívka nosila věneček z umělých kvítků, v týle jej doplňují navázané pestrobarevné pentle splývající volně dolů.

8.1.4 Dochované pohlednice z první republiky

Dochovaly se dvě pohlednice z období první republiky (viz Obrázek 6, s. 50 a Obrázek 7, s. 51), na nichž je vyobrazena sedící mladá dívka v královéhradeckém kroji, jak stojí v popisku na pohlednici. Na té první je dívka focena zepředu, na druhé zezadu, kroj je díky tomu snazší popsat.

Na sobě má bílou košili s bohatě našasenými rukávy na koncích zdobených dírkovanou výšivkou, zlatou šněrovačku, jež přepíná zdobený pásek. Křížem přes prsa si uvázala

tylovou kosičku vyšívanou květinovými motivy. Sukně je s největší pravděpodobností brokátová tmavě růžové barvy se neurčitým vzorem. Přes sukni má dívka uvázaný fěrtoch, buďto by mohl být z nějaké bílé látky, např. z batistu, nebo tylový s bílou výšivkou i krásnou bordurou po stranách. Vzadu od pasu dolů jí visí barevná stuha.

Vlasy jsou schované v nízkém drdůlku pod vyšívaným čepčkem, čelo zdobí černá sametka. Dívka na pohlednici je pravděpodobně svobodná, pod čepcem jí jsou vlasy celkem zřetelně vidět. Na nohou se jí lesknou černé kožené střevíčky přepnuté úzkým remínkem a má bílé punčochy. Na krku jí visí nejspíš zlatý řetízek s přívěskem. Ruku obepíná náramek.

*Obrázek 6 Dívka v královéhradeckém kroji
zepředu, archiv autorky práce 2019*

*Obrázek 7 Dívka v královéhradeckém kroji zezadu,
archiv autorky práce 2019*

O původu kroje se mohou vézt spory, mohl vzniknout ještě před první světovou válkou nebo až za první republiky.

8.2 Barevné varianty kroje

Barevná kombinace krojů utváří celkový dojem z obrazu, který se naskytne divákovi při folklorním představení, dle mého názoru by se měl cítit jako na tancovačce, tedy co nejpřirozeněji, kroje by měly působit věrohodně, realisticky. Zároveň by to mělo být potěšení pro oko, můžeme si proto u oděvu připravovaného pro folklorní soubor dovolit jednotlivé barvy zkombinovat tak, aby společně ladily. Já jsem si zvolila podobu kroje pro slavnostní příležitost (viz Obrázek 8-15, s. 53-56, 58-61), ukáže se na něm právě nejvíce osobitých prvků z Hradce Králové. V obrazové příloze na konci této práce jsou detailně rozkreslené vzory jednotlivých výšivek použitých na návrzích obou ženských krojů. Vzory výšivek byly překresleny podle fotografií originálů krojových součástí dochovaných z okolí Hradce Králové, které mi poskytlo Národní muzeum – Historické muzeum, Etnografické oddělení.

Musí se i zde dát prostor individuálním preferencím tanečníků, kteří by později kroje oblékali, aby se v nich cítili i po estetické stránce dobře.

V následující tabulce jsou navrženy barevné kombinace ženského kroje, konkrétně některých jeho součástí – šněrovačka, sukně, fěrtoch. Barvy jsou typické pro

Hradec Králové, přičemž sukně by se odlišovaly nejen barevností, ale i vzorem tak, jak to je v tabulce, tzn. různé odstíny, květované vzory, některé sukně by byly čisté s ozdobnou vetkanou stuhou v dolní třetině. Šněrovačky mají také mnoho variant, barevné šněrování, vzory látek, zdobení prýmky a dracouny. Docílí se tak větší rozmanitosti, zároveň kroje budou ve stejném duchu.

Tabulka 1 Barevné varianty ženského kroje

Šněrovačka	Sukně	Fěrtoch
modrá	hřebíčková (světlá, květy)	bílý, karmazínová výšivka
	temně zelená (čistá, stuha)	bílý, karmazínová výšivka
zelená	hřebíčková (světlá, květy)	modrý, bílá výšivka
	mlynářská (čistá)	bílý, karmazínová výšivka
tmavě růžová	hřebíčková (tmavá, čistá)	modrý, bílá výšivka
	mlynářská (květy)	modrý, bílá výšivka
	temně zelená (květy)	bílý, karmazínová výšivka
hřebíčková	mlynářská (čistá, stuha)	bílý, karmazínová výšivka
	temně zelená (čistá)	modrý, bílá výšivka

Co se týče otázky úpravy hlavy, preferovala bych s ohledem na dnešní požadavky tanečnic pouze drdoly na temeni hlavy bez pěšinky spletené z copů, jež je možné dále dozdobit jehlicí s barevnými sklíčky a okolo hlavy by si dívky vázaly bílý nebo černý krajkový vínek. Kolem krku by jim jistě slušely korálky ve více řadách připomínající české granáty. Pokud by to vyžadovala taneční choreografie, tanečnice by mohly v ruce držet vyšívání šáteček, při jiných tancích, kde by ho nebylo potřeba, by jej měly za pasem. Přes ramena by si dávaly vyšívání kosičku. Punčochy bych zvolila buď červené, nebo bílé. Dnes se již vyrábí speciální taneční obuv vhodná i pro folklorní soubory hodící se svým vzhledem ke kroji, lze tedy využít této možnosti, co se týče obuvi.

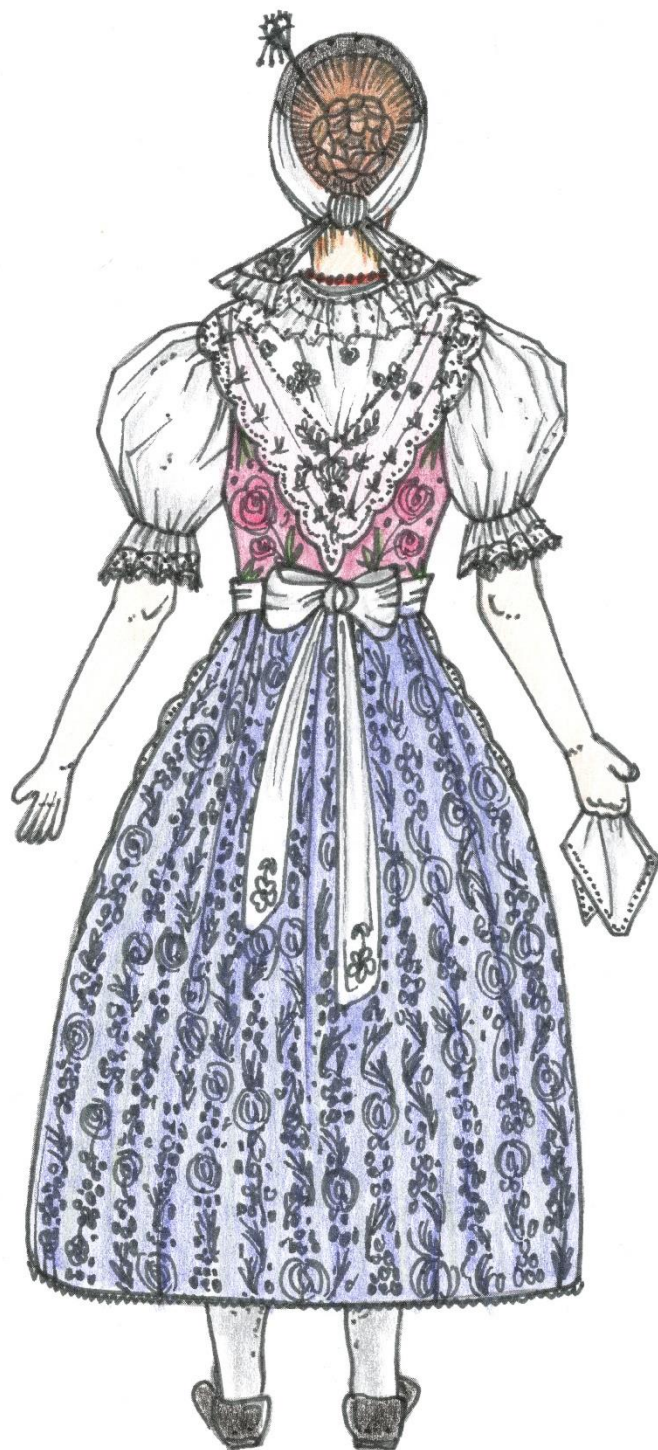
Obrázek 8 Návrh ženského kroje zepředu 1, archiv autorky práce 2019

Obrázek 9 Návrh ženského kroje zezadu 1, archiv autorky práce 2019

Obrázek 10 Návrh ženského kroje zepředu 2, archiv autorky práce 2019

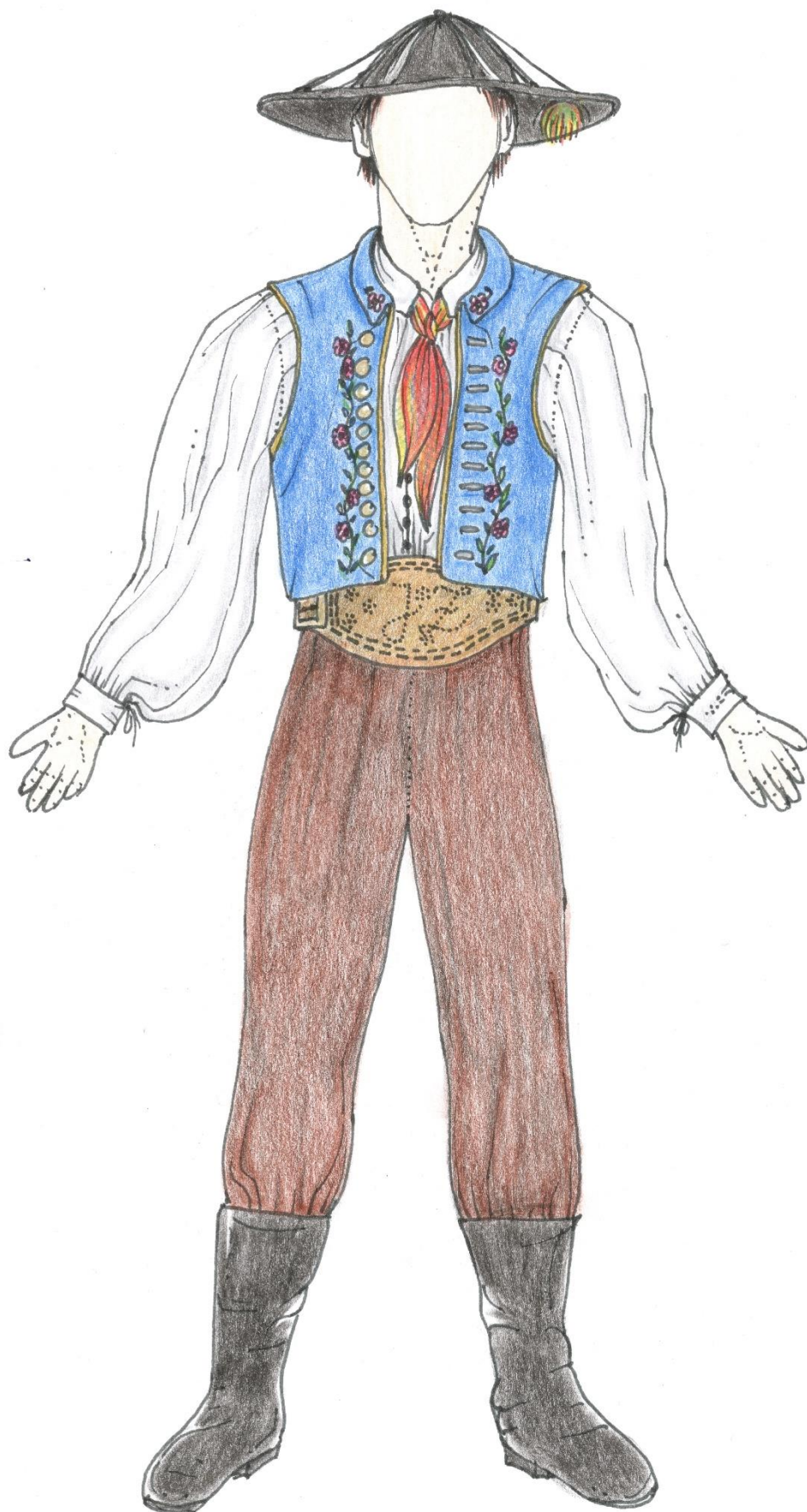
Obrázek 11 Návrh ženského kroje zezadu 2, archiv autorky práce 2019

Na rozdíl od ženského kroje jsem zamýšlela zvolit barevné kombinace kroje mužského v tmavších tónech modré, hnědé a černé (viz. Obrázek 12-15). Měly by mít o trochu více městský ráz. Vedle barevných sukní by měly působit příjemně kontrastně.

Tabulka 2 Barevné varianty mužského kroje

Vesta	Kalhoty	Pokrývka hlavy
modrá	hnědé	širák
	hnědé	čepice vydrovíce
	černé	širák
hnědá	černé	širák
	černé	čepice vydrovíce
černá	hnědé	čepice vydrovíce
	hnědé	širák
	hnědé	širák

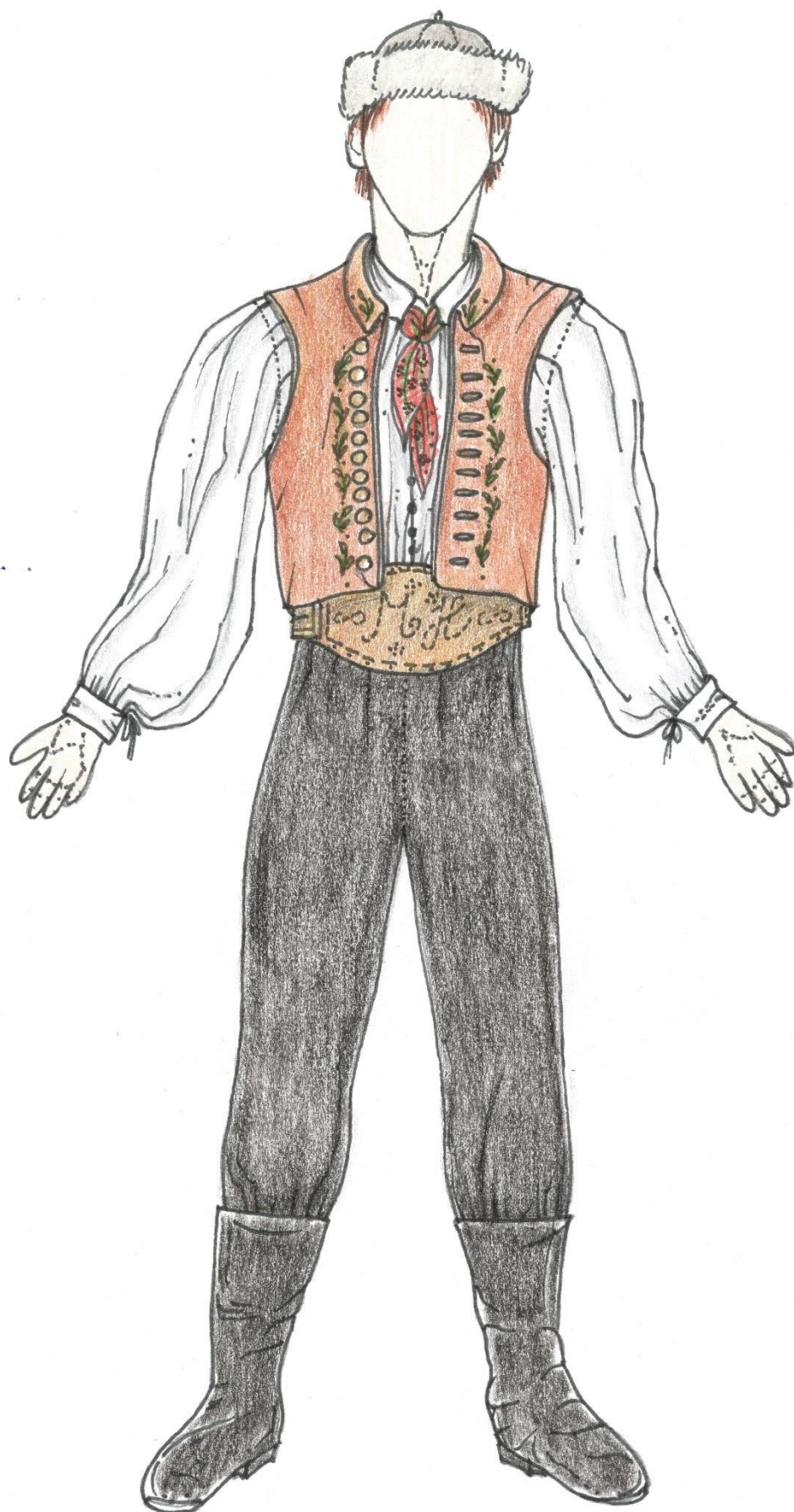
Přestože by si mužské kroje byly navzájem více podobné, vidím mnoho řešení, jak zpestřit na první pohled stejný oděv. Jedná se v první řadě o doplňky ke krojům, jako jsou bohatě vyšíváné pásy s iniciálami tanečnicka, různobarevné hedvábné šátky, či rozličné jemné výšivky na límečcích od košil nebo barevně vyšívané kvítečky na vestách. Tyto drobné aplikace by kraj rozsvítily a ladil by tak více se zdobným krojem ženským a utvářel celistvý dojem z folklorního souboru. Na nohou by měli klasické holiny.

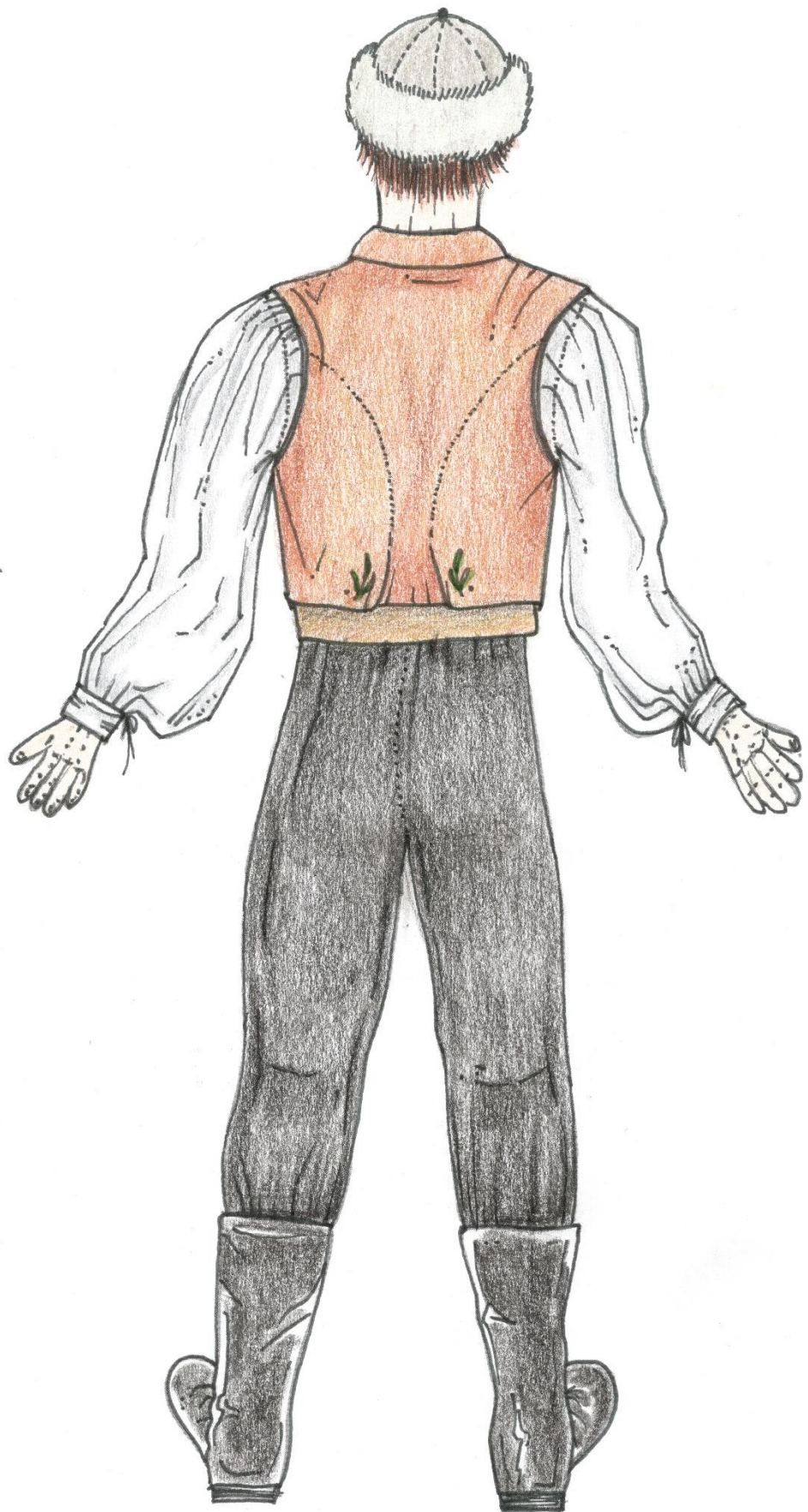
Obrázek 12 Návrh mužského kroje zepředu 1, archiv autorky práce 2019

Obrázek 13 Návrh mužského kroje zezadu 1, archiv autorky práce 2019

Obrázek 14 Návrh mužského kroje zepředu 2, archiv autorky práce 2019

Obrázek 15 Návrh mužského kroje zezadu 2, archiv autorky práce 2019

8.3 Materiály použité na kroj

Doba se mění a jsou dostupné jiné materiály než před více než 200 lety, je proto skoro nemožné přiblížit se zcela ve všem původnímu kroji. I tak je mým cílem dosáhnout co nejbližší podoby současného oděvu s tím z minulosti. Látky jsou z větší části přírodní, se snahou vyhýbat se umělým vláknům a příměsím. Znamená to i jistý diskomfort pro tanečníka, oděv je poměrně těžký a materiál není prakticky vůbec pružný. Navíc se jednotlivé krojové součástky škrobí, jsou následkem toho tvrdší.

V následující tabulce jsou uvedeny materiály v dnešní době dostupné na ušití kroje, které by se co nejvíce přiblížily skutečnosti.

Tabulka 3 Materiály použité na ženský kroj

Krojová součást	Materiál
oplečka	bílé plátno
spodnička	bílé plátno
košilka	bílé plátno
šněrovačka	brokát
sukně	brokát
fěrtoch	batist / plátno
kosička	tyl
vínek	dvojitě plátno, vláčková krajka

Tabulka 4 Materiály použité na mužský kroj

Krojová součást	Materiál
košile	bílé plátno
kalhoty	sukno (hnědé/černé)
vesta	sukno (hnědé/modré/černé)
šátek	hedvábí
pás	kůže
širák	plst'
čepice	vydrovice, králičina

9 Rozhovory

Pro zpestření mé práce jsem vypracovala rozhovory s MgA. Klárou Blažkovou, Evou Černíkovou a Ing. Janem Antonínem Stanislavem Zajícem.

Prostřednictvím rozhovorů jsem chtěla zjistit jejich vztah k folkloru, jak se k němu dostali, a především jak vnímají postoj veřejnosti k folkloru. Tuto otázku jsem si při psaní seminární práce kladla mnohokrát, a proto mi přišlo vhodné se na to zeptat znalých.

Sama zastávám názor, že lidé v dnešní době vyhledávají ve volném čase aktivity, které jsou moderní, kolikrát je to ani nenaplnuje, ale jdou s davem, bojí se lišit. Možná je pro ně pohodlnější trávit čas pasivně před televizí nebo počítačem.

Z časových důvodů oslovení odpovídali v písemné podobě.

9.1 Rozhovor s Ing. Janem Zajícem

Ing. Zajíc mi rozhovor zodpověděl 13. 12. 2017. K rozhovoru s ním mě vedly debaty na téma folklor, které probíhaly na zkouškách Folklorního souboru Dupák. Děkuji mu za jeho čas věnovaný rozhovoru.

1. Kde ses poprvé setkal s tancem?

„To už je hodně dávno a nejsem si jistý, zda si to úplně dobře pamatuji. Myslím, že to bylo v Hradci na Malém náměstí (asi při folklorním festivalu Pardubice-Hradec) a musím se přiznat, že mi to tenkrát bylo asi upřímně jedno. Hlavní zásluhu však na tom, že jsem začal tancovat, mají moji rodiče, kteří mne přihlásili do souboru Červánek. Bylo mi tehdy asi 6.“

2. Jaký obor jsi studoval?

„Pro tvůj rozhovor to asi není relevantní, ale pro úplnost...mám vystudované ČVUT, fakultu strojní, obor Procesní technika.“

3. Kdy ses začal zajímat o folklor?

„Folklor mě přivedl k tanci. O folklor jako vědní obor jsem se začal hlouběji zajímat přibližně ve 13 letech, kdy jsem doma objevil knížku „Lidové zvyky v liturgickém roku“ (myslím, že se to takto jmenovalo) a pak následovaly další národopisné knížky. Největším dobrodružstvím pro mě bylo objevení fenoménu nechanického harfenictví.“

4. Co Tě na folkloru zaujalo?

„Ze začátku to byli asi kamarádi, parta a možná později i to, že dělám něco, co nedělá zase tolik lidí.“

5. Ve kterých souborech působíš?

„V současnosti je to Dupák a Kohoutek.“

6. V souboru pouze netančíš, jakým dalším činností se zde dále věnuješ?

„Dupák po stránce umělecké vedu a v Kohoutku jsem pouze členem.“

7. Jaké to je vést folklorní soubor?

„Je to velká životní zkušenost, lekce andragogiky a komunikace. Co se umělecké stránky týče...je to droga :-).“

8. Kde čerpáš inspiraci?

„Bude to znít jako fráze, ale v životě. V konečném důsledku mne ovlivnili lidé jako Martin Pacek, Miloš Vršecký a Šárka Kratochvílová s Martinem Samkem. Tito lidé mě především inspirují v tom, jak vést zkoušky, co vidět za lidovou kulturou a kde (ne)jsou hranice tohoto umění.“

9. Setkáváš se v souboru s nějakými problémy?

„Neustále. Je však vždy super pocit tyto problémy překonávat.“

10. Jaký význam má pro Tebe zpětná vazba od členů v souboru?

„Obrovský. Někdy je však velmi složité najít rovnováhu mezi názory členů a tím, jak bych chtěl, aby to vnímal divák...“

11. Jak vnímáš postoj veřejnosti k folkloru?

„V současnosti je to spíše zlepšující se trend. Folklor přestává být vnímán jako „zaprděná dechovka pro důchodce“. Pokud se na to člověk koukne v širším slova smyslu a povšimne si například vzorů v obchodech, designových výstavách nebo kvality některých nahrávek a divadelních představení s folklorní tematikou... Je to super.“

12. Jaké je podle tebe povědomí lidí o folkloru?

„Značně roztříštěné a zkreslené.“

13. Kde bys viděl prostor pro jeho rozšiřování?

„Spíš bych to přeformuloval, kde bych ho neviděl...podle mého není jeho místo někde v nákupním centru mezi obchody a mekáčem. Naopak si myslím, že je obrovský potenciál v pořádání lidových zábav, ve streetartu a komunitním vnímání a uplatňování těchto inspirací. Bohužel v regionu, ve kterém žijeme, se „povedlo“ hodně lidových věcí a zvyků pozapomínat a vymýtít. Částečně k tomu přispěla urbanizace vesnice, částečně strach a nechut' lidí cokoliv pořádat ve veřejném prostoru. Myslím si však, že je tu dnes po mnoha letech obrovský hlad po podobných akcích, které by se daly nazývat lidovou kulturou/folklorem. V tom, že si to nemyslím úplně špatně, mne například utvrzuje úspěšnost akcí jako jsou Folklorní mejdlo, Masopust v Roztokách, nebo Velikonoční hrkání v Budějovicích. Hlavní potenciál folkloru tedy nevidím jen v „muzeálním“ obnovování starých tanců a tradic (což by mělo zůstat jako hlavní základ práce folklorních souborů), ale i v pořádání akcí lidovou kulturou inspirovaných.“

9.2 Rozhovor s Mgr. Evou Černíkovou

Mgr. Eva Černíková zodpověděla rozhovor 31. 12. 2017. Učí na ZUŠ Střezina. Zde jsem se sní také poprvé potkala. Eva s námi v souboru často o folkloru debatuje, a proto jsem se rozhodla udělat s ní rozhovor. Velmi jí děkují za čas věnovaný rozhovoru.

1. Vzpomínáš na dětské hry a písničky z dob, kdy jsi byla malá?

„Z mého dětství si pamatuju, že jsme hodně běhali venku a hráli různé dětské hry, na Peška, na slepou bábu, na barvy, Honzo vstávej, užíranou, na honěnou, školku s míčem a švihadlem. U babičky jsme si vyráběli panenky ze dřevíček a dávali je spát do vykotlaných vrb u potoka, houpali se na houpačce ve stodole, nebo pouštěli po potoce lodičky, zapléтали věnečky a vůbec jsme si vymýšleli i svoje příběhy, které jsme pak dramatizovali. V mé rodině se hodně zpívalo, takže hudba mě provázela od útlého dětství. Obzvláště můj starší bratr byl výborný zpěvák a já zase o to líp hrála na piano s maminkou, která byla opravdu dobrá klavíristka. Strýčkové ovládali akordeon a taťka kytaru. Občas byla sešlost a mě nejvíc bavilo,

že společně zpíváme různé lidové, ale i modernější písničky. Moje babička i maminka si rády zpívaly při práci.“

2. Jaká byla Tvoje další cesta za hudbou?

„Jsem absolventka tehdejší LŠU obor klavír a po gymnáziu jsem studovala Pedagogickou fakultu hudební výchova pro 2. a 3. stupeň.“

3. Kdy ses začala zajímat o folklor?

„Dříve než ryzí folklor mě oslovil folk, a to hlavně kolem šestnácti let, kdy v tehdeším Československu bylo velké folkové a trampské hnutí, kdy každý chtěl hrát na kytaru a společně zpívat, třeba v hospodě. Byla to vlastně jediná povolená činnost a hudební žánr v totalitním režimu, i když zakazy činnosti se nevyhnuly ani folkařům. Milovala jsem písně Jarka Nohavici, Vladimíra Merty, Dáši Andrtové, Nerez, Vlastu Redla, Marsyas a Kantory. Kam jsem se shodou okolností v 25 letech dostala jako členka a vydržela s nimi hrát 25 let. Docela symbolické? Tam jsem se hodně naučila a poznávala pod vedením kapelníka Honzy Filipa lidovou hudbu nejen českou, ale prakticky z celé Evropy, ale i Ameriky. Hrála jsem na kytaru, klávesy, dudy, akordeon, flétnu, ale i třeba trumšajt a niněru. Nejednalo se o čistý folklor, ale tzv. stylizovaný v nástrojovém složení i netradičních hudebních nástrojů, jako např. niněra, fidula, trumšajt, fanfrnoch i elektrická kytara. Opravdu jsem si za tu dobu natočila 10 cd a užila stovky koncertů po celé naší republice i mimo ni. Děkuju za tu zkušenost.“

4. Co Tě na folkloru zaujalo?

„K ryzímu, tzv. čistému folkloru jsem se dostala až v 35 letech, kdy jsem začala jako korepetitorka u Dětského folklorního souboru Červánek v Hradci Králové a později jsem začala vést dětskou lidovou muziku a vystupovat na folklorních akcích, festivalech a dílnách. Nyní jsme s Klárou Blažkovou založily Dětský folklorní soubor Peciválek, kde se snažíme učit děti písničky nejen z našeho regionu Hradecka, ale hlavně probouzet v nich zájem o lidovou písničku a tanec i v době umělé inteligence. Na folkloru se mi líbí nadšení lidí, kteří tuto hudbu hrají, protože to většinou odráží jejich čistou duši, která se potřebuje sytit přímo z pramene hudby. Vždyť lidová písnička je opravdu jako to luční kvítí, prosté,

krásné a skrovně se krčící u cesty. Ale kdo ho utrhne, neprohloupí. Očaruje ho svou líbezností, ale i divokostí a často jí propadne na celý život.“

5. Ve kterých souborech nebo skupinách působíš?

„Zpívala jsem a hrála v životě ve sboru Kantiléna, Do Klobouku, Kantoři, Sextet, Červánek a Peciválek.“

6. Kde čerpáš inspiraci?

„Inspiraci čerpám ze svého dlouhého muzikantského života s Kantory, ale i z nahrávek na internetu, různých zpěvníků, ale teď už i od svého syna a dcery, kteří se hudbě věnují profesionálně a lidová píseň patří u nich k nejoblíbenějším. Sami hráli v dětské muzice dlouhá léta.“

7. Jaké to je vést dětský folklorní soubor?

„Je to radost, protože si to teď děláme po svém a nejsme ortodoxní folkloristi, protože já si myslím, že i tento žánr má právo na svůj vývoj, který jde s dobou.“

8. S čím jsi v Peciválku začínala (představy na začátku)?

„S čistým srdcem... vše ostatní pak přichází samo.“

9. Naplňují se?

„Nemám už velké ambice, stačí mi, když mám možnost děti ovlivnit a něco jim nabídnout... Období ambicí bylo pro mě velkým stresem, a to už nechci ve svém životě opakovat. Myslím, podle reakcí dětí, že je dokážeme motivovat, a kdyby si odnesly jenom tucet hezkých písniček a tanců, tak je to přesně to, o co mi jde...“

10. Jaký význam má pro Tebe zpětná vazba od dětí v souboru?

„Samozřejmě o to jde, neděláme to pro slávu svoji, ale smysluplné využití volného času dětí, no a ty by to mělo hlavně bavit a prožívat společnou radost z pohybu a zpěvu.“

11. Jak vnímáš postoj veřejnosti k folkloru?

„No, v Čechách docela negativně, zatímco na Moravě a Slovensku, tam tím žijí. Je nádherné vidět tančit muže, chlapce, mládence s tou jejich mužskou energií. V Čechách se muži spíše stydí a považují to za slabost, ale je to jen v hlavě. Oni

ještě nepochopili, že právě tanec je dělá atraktivní a mužnější... Je to vidět například ve slovenských souborech... to mi tady trošku chybí... V Čechách tančí spíše děvčata, ale doufám, že s celkovou transformací kolektivního vědomí i tato aktivita získá zpět svoji prestiž i u nás, jak je to vidět například v opětovném návratu ke slovanským kořenům.“

12. Jaké je podle tebe povědomí lidí o folkloru?

„V Čechách velmi chabé, ale věřím, že se to změní, přece jenom ten současný návrat k přírodě, ekologické myšlení, hledání nové spirituality, to vše s tím souvisí a vede zpátky k čistotě, pravdě, přirozeným nástrojům, léčení těla i duše pomocí tance a zpěvu, myslím, že se to vrací i když v trochu jiné podobě, a to je dobře. Jak říkám, i folklor má právo na vývoj a dělat z něho zakonzervovanou záležitost, kde se nesmí změnit ani nota, se mi nelíbí. I když všeho s mírou, oni to ti naši předkové měli setsakramentsky dobře vykoumané.“

13. Kde bys viděla prostor pro jeho rozšiřování?

„Stačilo by, kdyby se více zpívalo v rodinách a ve škole byl dán prostor pro přirozený hudební a pohybový projev. Ostatní už si cestu najde samo... Prostě netlačit na pilu Jardo Kvapilů...“

9.3 Rozhovor s MgA. Klárou Blažkovou

MgA. Klára Blažková rozhovor zodpověděla 12. 1. 2018. Klára je vedoucí Dětského folklorního souboru Peciválek na ZUŠ Střezina. Kromě lidového tance vyučuje balet a scénický tanec. Hodně mi s touto prací pomohla, za což jsem jí velice vděčná. Zajímal mě její názor na veřejnost a folklor jako profesionální tanečnice.

1. Vzpomínáš na dětské „tanečky“, když jsi byla malá?

„Ze svých prvních tanečních kroků si pamatuji tanec Šla Nanyňka do zelí a také jsem ho již předala další generaci ☺. Na vše, co jsme dělali v kulturním domě nebo základní umělecké škole ve Dvoře Králové nad Labem, vzpomínám ráda.“

2. Jaká byla Tvoje další cesta za tancem?

„Rozhodla jsem se jít na taneční konzervatoř, a i když to byly těžké časy, nelituji toho.“

3. Kdy ses začala zajímat o folklor?

„Lidový tanec mě zaujal právě na konzervatoři, byli zde opravdoví profesionálové. Úplně nadšená jsem byla ze slovenských a dalších temperamentních tanců. Ve dvaceti jsem se ale ocitla ve folklorním souboru Dupák a našla si zde cestu i k pomalým českým tancům. Navíc zde byla výborná parta lidí.“

4. Co Tě na folkloru zaujalo?

„Ze začátku mě zaujal přirozený tanec v páru, který má pro mě sám o sobě hloubku nebo úžasnou dynamiku. Později mě napadlo, že se ve mně ozvali předci a vyzývali k tomu, abych si začala uvědomovat své kořeny a vážit si sama sebe.“

5. Ve kterých souborech působíš?

„Nyní působím v chrudimském Národopisném souboru Kohoutek. Máme skvělé vedoucí, kteří většinou vyberou neotřepané téma a úžasně si s ním scénicky i choreograficky poradí. Celkově mě to baví a inspiruje.“

6. V souboru pouze netančíš, jakým dalším činností se zde věnuješ?

„Vedle tance také zpíváme, vysvětlujeme si význam choreografie, pracujeme s kostýmem a kroji.“

7. Jaké to je vést dětský folklorní soubor?

„Práce s lidovým tématem mě baví a jsem ráda, že mám k dispozici nadšené tanečnický a skvělé kolegyně, s kterými můžu tvořit.“

8. S čím jsi v Peciválku začínala (představy na začátku)?

„Začínala jsem s kolegyní Evou Černíkovou, která úžasným způsobem vede muziku a zpěv, a naším společným základem je zpracování folklorního materiálu se zapojením dětské spontánnosti a tvořivosti.“

9. Naplňují se?

„Stále se mám ve vedení souboru co učit ☺. Ale díky tomu, že jsem neměla velká očekávání, jsem za soubor moc ráda.“

10. Jaký význam má pro Tebe zpětná vazba od dětí v souboru?

„Zpětnou vazbu určitě vnímám a pomáhá mi i při dalším tvoření, ať už jde o pozitivní nebo negativní připomínku, všichni jsme součástí souboru. Většinou mne zamrzí, když někdo končí, ale každý má právo si vybrat, jakou cestou půjde...“

11. Jak vnímáš postoj veřejnosti k folkloru?

„Přijde mi, že je veřejnost k folkloru docela odtažitá, ale pomalu se to začíná měnit.“

12. Jaké je podle tebe povědomí lidí o folkloru?

„Když jsem před 16 lety nastoupila na základní uměleckou školu, byla jsem smutná z toho, jak se považovaly ročníky lidového tance za „odpadní“. V současnosti je situace jiná a vidím větší zájem i spolupráci rodičů. Při rozhovorech s širší společností mám někdy pocit, že si představí selku v kroji, nejlépe u dechovky, u které maximálně tančí polku.“

13. Kde bys viděla prostor pro jeho rozšiřování?

„Myslím si, že by se mohl více rozvíjet vztah dětí k lidovým tradicím a folkloru v mateřských školách a na 1. stupni základních škol. Prostor by mohl být také při setkání zájemců různých věkových skupin, kde bychom si společně zazpívali, zatančili a podiskutovali o různých lidových tématech. Do budoucna bych chtěla

*domluvit i setkání souboru s etnografkou, která mi radila s tvorbou pracovních
krojů.“*

9.4 Vyhodnocení rozhovorů

Cílem těchto rozhovorů bylo zjistit názor dotázaných na postoj a povědomí veřejnosti o folkloru. Kladla jsem jim vesměs stejné nebo podobně formulované otázky, abych mohla zjistit, jak se jejich názory liší, případně v čem se shodují.

Ráda bych se tedy v této kapitole zaobírala posledními dvěma otázkami.

Dotázaní se shodli, že lidem v dnešní době je folklor spíše lhostejný. Nijak zvlášť se jím nezaobírají, avšak začíná se to zlepšovat. Zdá se, že se z folkloru pomalu stává jakýsi trend. Veřejnost se začíná více zajímat o svou kulturu, předky, jednoduchost, jako by jí to začínalo chybět. Dalším faktorem je, že z východních Čech se vytratilo mnoho tradic, které se jen pozvolna vracejí. Zde se také potvrzuje to, co jsem psala v úvodu, a to, že lidé vnímají folklor spíše jako záležitost Moravanů.

U poslední otázky se MgA. Klára Blažková, Mgr. Eva Černíková a Ing. Jan Zajíc opět celkem shodli. Zastávají názor, že by folkloru pomohla setkání lidí všech věkových kategorií na folklorních akcích a setkáních.

MgA. Klára Blažková s Mgr. Evou Černíkovou se z pohledu učitele na ZUŠ Střezina shodly na tom, že pro rozvoj folkloru je důležité vést děti k hudbě a tanci ve vzdělávacích zařízeních, jako jsou základní školy nebo základní umělecké školy. Nezanedbatelnou roli hraje i rodina a její vnímání lidových tradic. Tím je myšleno, zda doma společně zpívají, hrají na hudební nástroje, hovoří spolu o lidové kultuře atd.

S jejich názory osobně souhlasím.

10 Diskuse

Pro rozšíření práce jsem v roce 2019 zvolila podrobnější studium hradeckého kroje a snažila se získat o něm co nejvíce dostupných informací z rozdílných zdrojů. Mým záměrem bylo rekonstruovat jeho podobu a uvést ji do verze vyhovující hradeckému folklornímu souboru.

Během studia jsem se ale potýkala s menší překážkou, a to sice, že v dostupných publikacích nezávisle na jejich roku vydání autoři uvedli vždy jen velmi poskrovnu informací vztahujících se ke kroji hradeckému.

Na druhou stranu vnímám tento fakt velmi pozitivně, jelikož díky mnoha zdrojům, z nichž jsem čerpala, se popis a následná rekonstrukce kroje stává objektivnější.

Pokud by folklorní soubor v budoucnu projevil zájem o zhotovení krojů pro své tanečnice podle mého návrhu, oděv by pak podtrhl taneční choreografie založené na tancích typických pro Hradec Králové a okolí.

Ráda bych svoji práci i nadále rozšiřovala. Určitě by se nabízel prostor pro další bádání v oblasti hradeckého kroje.

Konkrétně bych hlouběji zkoumala jednotlivé vzory výšivek na tradičním ženském oděvu a udělala jejich rešerši. Cílem by bylo vytvoření souboru vzorů, které se na krojích dochovaly a mají společné charakteristické znaky. S vybranými vzory by se dále mohlo pracovat, sestavovala bych z nich nově zkombinované výšivky použitelné např. na zástěry ženského kroje. Zachovala bych použité motivy, výšivky by se proto daly považovat za hradecké.

Dále bych viděla perspektivu v několika dochovaných krojových součástech, které byly v únoru 2020 nalezeny v Malšovicích v Hradci Králové. Jistě by v tomto případě byla zajímavá a přínosná komparace popsaného kroje v mé práci a částí kroje z Malšovic. Samozřejmě důležitým ukazatelem by při porovnávání charakteristických prvků bylo stáří nalezeného kroje, jeho historie, zda by bylo možné dohledat původní majitele domu v Malšovicích.

Hradecký folklor nabízí řadu zákoutí, která by se dala oprášit a uvést ve známost. Doufám, že tato práce bude přínosem v oblasti českého folkloru a pomůže folklorním souborům při plánování a při přípravě folklorních akcí nejen v Královéhradeckém kraji.

V současnosti probíhá jednání s Folklorním souborem Dupák z Hradce Králové o možnostech využití navrženého kroje pro jeho tanečnice a tanečnice. Po vyjádření členů souboru bychom mohli přistoupit ke zhotovení krojů a jejich další propagaci.

Závěr

Projekt zaměřený na lidovou kulturu Hradce Králové zpracovává vybrané prvky folkloru, kterými jsou: lidový kroj, lidový tanec, lidová hudba a současné udržování tradic.

Pro tuto práci se zdroje staly naprosto klíčové, byly využity jak odborná literatura současná i dobová, tak i dobové fotografie, dochované krojové součásti a práce využívá i informací ústně podaných. Informace zaznamenané v práci by po konzultaci rozličných zdrojů měly být objektivní.

Nejhodnotnější a nejpřínosnější z projektu je rekonstrukce hradeckého kroje a z ní vycházející návrh krojů pro hradecké folklorní soubory. Impulzem pro hlubší studium kroje byla skutečnost, že se autorka práce ani po podrobném prostudování dostupných pramenů a dochovaných dobových dokumentů s podobně obsahově rozsáhlým popisem tradičního lidového oděvu z okolí Hradce Králové nesešla.

Díky dostatku zdrojů a pramenů se autorce práce podařilo zrekonstruovat tradiční lidový kroj z Královéhradecka. Vznikly barevné kombinace mužského i ženského kroje. Návrhy čtyř krojů jsou v práci vyobrazeny z pohledu zepředu i zezadu. Motivy výšivek použité na ženském kroji jsou doplněny o jejich detailně překreslenou podobu podle dochovaných originálů poskytnutých Národním muzeem (Etnografickým oddělením Historického muzea).

Práce autorky přispívá k možnostem obnovení a popularizaci nejen tradičního lidového oděvu z Hradce Králové. Zpracované návrhy krojů by ve spolupráci s folklorními soubory mohly sloužit jako materiál a inspirace při zhotovování nových krojů pro jejich tanečníky.

Použité prameny a literatura

Knihy

BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard. *Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: Věcná část A - N*. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712-1.

BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard. *Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: Věcná část O - Ž*. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1713-8.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České tradice v proměnách času: Kroje – zvyky – umění*. Praha: NLN, 2017. ISBN 978-80-7422-500-0.

MICHAL, Josef a kolektiv. *Písňe a tance z Hradecka*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1959.

MOTLOVÁ, Milada. *Průvodce lidovou kulturou*. Praha: Universum, 2016. ISBN 978-80-242-5370-1.

NĚMCOVÁ, Božena. *Babička*. 4. Praha: Euromedia, 2016. ISBN 978-80-242-5240-7.

PAVLICOVÁ, Martina. *Cestami lidového tance: Zdenka Pavlíková a česká etnochoreologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6090-6.

SKOPOVÁ, Kamila. *Čechy, domov můj, aneb, Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání... i stravování*. Praha: Akropolis, 2017. ISBN 978-80-7470-164-1.

STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto, nevedeno.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Jaro: zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry*. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 978-80-7346-074-7.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Zima: zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry*. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-7346-059-9.

TUABEROVÁ, Monika. *Lidový šperk Čech, Moravy a Slezska ze sbírek Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2012. ISBN 978-80-7036-365-2.

TYRŠOVÁ, Renáta. *Lidový kroj v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 2. Praha: F. Topič, 1918.

ZÍBRT, Čeněk. *Jak se kdy v Čechách tancovalo: Dějiny tance*. Nevedeno. Praha: Knihtiskárna F. Šimáček, 1895.

ZICH, Otakar. *České lidové tance s proměnlivým taktem*. Praha: [s.n.], 1916.

ŽLÁBKOVÁ, Ludmila. *Stojí buk vprostřed luk: Život na venkově a lidové zvyky na Královéhradecku v průběhu roku*. Hradec Králové: Garamon, 2009. ISBN 978-80-87172-03-2.

NERUDA, Jan. *Ballady a romance*. 1. vyd. Praha: Ed. Grégr & Ed. Valečka, 1883.

Sborník

SÁLA, F.L. *Královéhradecko: vlastivědný sborník pro školu i dům*. Hradec Králové: Královéhradecko, 1928.

Akademické práce

JEŽKOVÁ, Klára. *Aplikace folkloru východních Čech do výuky na základních uměleckých školách*. Brno, 2011. Diplomová práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Vedoucí práce Mgr. Ladislava Košíková.

STAVĚLOVÁ, Daniela. *Polka jako český národní symbol*. Praha, 2006. Etnologický ústav Akademie věd České republiky.

Ústní podání

BLAŽKOVÁ, Klára. *Polka*. Ústní podání, 15. 11. 2017.

PRINCOVÁ, Kateřina. *Obutí*. Ústní podání, 12.3.2019.

TATOUŠKOVÁ, Eva. *Kroje*. Ústní podání, 8. 10. 2017.

TYLLNER, Lubomír. *Hudební nástroje*, Ústní podání, 15.6.2019.

Jiné dokumenty

BLAŽKOVÁ, Klára. *Lidový tanec*. Brno, 2010.

BLAŽKOVÁ, Klára. *Východní Čechy*. Brno, 2010.

KRÁTKÁ, Helena. *Chlumecký kroj*. Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou, 2019.

NÁRODNÍ MUZEUM. *Seznam předmětů z Hradce Králové nebo jeho okolí*. Praha, 2014.

SKOPOVÁ, Kamila. *Korespondence autorky práce s Kamilou Skopovou*. Hradec Králové, 2019.

ŠUBERT, F. A. a spol. *Národopisná výstava československá*. Praha: J. Otto, 1895.

ZAJÍC, Jan. *Zápisky ze setkání s Kamilou Skopovou*. 2014.

Internetové zdroje

Dětský folklorní soubor Peciválek. Www.strezina.cz [online]. 2016 [cit. 2017-12-03].

Dostupné z: <http://www.strezina.cz/detsky-folklorni-soubor-pecivalek-452/>

Ekocentrum Orlice. Www.krnovice.cz [online]. 2009 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z:

<http://www.krnovice.cz/ekocentrum-orlice.html>

Folklorní soubor Dupák. Www.dupak.cz [online]. 2015 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z:

<http://www.dupak.cz/fs-dupak/>

Masopust na Šrámkově statku. Www.sramkuvstatek.cz [online]. 2017 [cit. 2017-12-03].

Dostupné z: <https://www.sramkuvstatek.cz/cs/kalendar-akci.html?mesic=2&rok=2018>

O nás. Www.dfscervanek.cz [online]. 2014 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z:

<http://www.dfscervanek.cz/index.html>

Setkání s folklórem 2017. Kultura.hradeckralove.cz [online]. 2017 [cit. 2017-12-03].

Dostupné z: <http://kultura.hradeckralove.cz/setkani-s-folklorem-2017-39793/>

Současnost – probíhající aktivity. Www.krnovice.cz [online]. 2009 [cit. 2017-12-03].

Dostupné z: <http://www.krnovice.cz/soucasnost.html>

Šrámkův statek. Www.sramkuvstatek.cz [online]. 2017 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z:

<https://www.sramkuvstatek.cz/cs/sramkuv-statek-piletice.html?view=provozovny>

Účinkující soubory. Www.folklornifestival.cz [online]. 2017 [cit. 2017-12-03]. Dostupné

z: <http://www.folklornifestival.cz/ucinkujici.html>

Veličenstvo cimbál. In: Www.ceskatelevize.cz [online]. 2017, 11.1.2015 [cit. 2017-12-

28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/413236100141002-velicenstvo-cimbal/>

Vítejte na stránkách folklorního souboru Kvítek z Hradce Králové. Www.fskvitek.cz

[online]. 2017 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.fskvitek.cz>

Online dokumentární film

Tančit svůj život. In: Www.ceskatelevize.cz [online]. Praha: www.ceskatelevize.cz,

Tvůrčí skupina Aleny Müllerové, 2018, 2018 [cit. 2019-12-27]. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/embed/iFramePlayer.php?hash=fa45f2a365410f98638ac55fd6226ec8cb47fc06&IDEC=217%20562%2026740&channelID=6&width=100%25>

Obrázky

Národní muzeum Historické muzeum Etnografické oddělení HM2.3, Kinského zahrada 97, 150 00, Praha 5 – Smíchov

Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou

Archiv Ing Jana Zajíce 2019

Archiv autorky práce Elišky Dvořákové 2019

Seznam obrázků

Obrázek 1 Chlumecký ženský kroj zepředu, Helena Krátká Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou 2019	47
Obrázek 2 Chlumecký ženský kroj zezadu, Helena Krátká Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou 2019	48
Obrázek 3 Chlumecký mužský kroj, Helena Krátká Městské muzeum Loreta v Chlumci nad Cidlinou 2019.....	48
Obrázek 4 Žena v chlumeckém kroji první zprava, archiv autorky 2019.....	49
Obrázek 5 Hradecký dětský kroj, Jan Zajíc 2019	50
Obrázek 6 Dívka v královéhradeckém kroji zepředu, archiv autorky práce 2019	51
Obrázek 7 Dívka v královéhradeckém kroji zezadu, archiv autorky práce 2019	52
Obrázek 8 Návrh ženského kroje zepředu 1, archiv autorky práce 2019	54
Obrázek 9 Návrh ženského kroje zezadu 1, archiv autorky práce 2019.....	55
Obrázek 10 Návrh ženského kroje zepředu 2, archiv autorky práce 2019	56
Obrázek 11 Návrh ženského kroje zezadu 2, archiv autorky práce 2019.....	57
Obrázek 12 Návrh mužského kroje zepředu 1, archiv autorky práce 2019	59
Obrázek 13 Návrh mužského kroje zezadu 1, archiv autorky práce 2019	60
Obrázek 14 Návrh mužského kroje zepředu 2, archiv autorky práce 2019	61
Obrázek 15 Návrh mužského kroje zezadu 2, archiv autorky práce 2019	62
Obrázek 16 Výšivka detail zástěra z kroje 1, archiv autorky 2019	81
Obrázek 17 Výšivka detail zástěra z kroje 2, archiv autorky 2019	82
Obrázek 18 Výšivka detail kosička kroje 1, archiv autorky 2019.....	82
Obrázek 19 Výšivka detail kosička kroje 2, archiv autorky 2019	82
Obrázek 20 Výšivka detail vínek, archiv autorky 2019.....	82
Obrázek 21 Výšivka detail šátek, archiv autorky 2019	82
Obrázek 22 Výšivka detail rukávek, archiv autorky 2019.....	82

Seznam tabulek

Tabulka 1 Barevné varianty ženského kroje.....	53
Tabulka 2 Barevné varianty mužského kroje	58
Tabulka 3 Materiály použité na ženský kroj.....	63
Tabulka 4 Materiály použité na mužský kroj	63

Seznam materiálů dříve používaných při výrobě krojů

- Žakár – látka zdobená velkoplošnými vzory
- Hedvábí – tkanina
- Brokát – druh hedvábné látky, těžký, protkaný stříbrem či zlatem
- Moiré – hedvábná tkanina připomínající vzhledem vodotisk, příp. mramor
- Plátno – ze lnu, později z bavlny
- Kanafas – hrubší bavlněná tkanina
- Batist – jemná látka ze lnu
- Tyl – jemná látka, průsvitná
- Duvetin – měkká tkanina z bavlny
- Samet – z hedvábí nebo z bavlny, jemný
- Manšestr – bavlněná látka vetkaná do sametových proužků
- Mezulán – polovina (lněná osnova, vlněný útek), keprová vazba
- Cajk – vlněná látka, pevná, občas s příměsí bavlny nebo hedvábí.⁹⁷

⁹⁷ MOTLOVÁ, Milada. *Průvodce lidovou kulturou*. Praha: Universum, 2016 s. 96-97. ISBN 978-80-242-5370-1.

Obrazová příloha

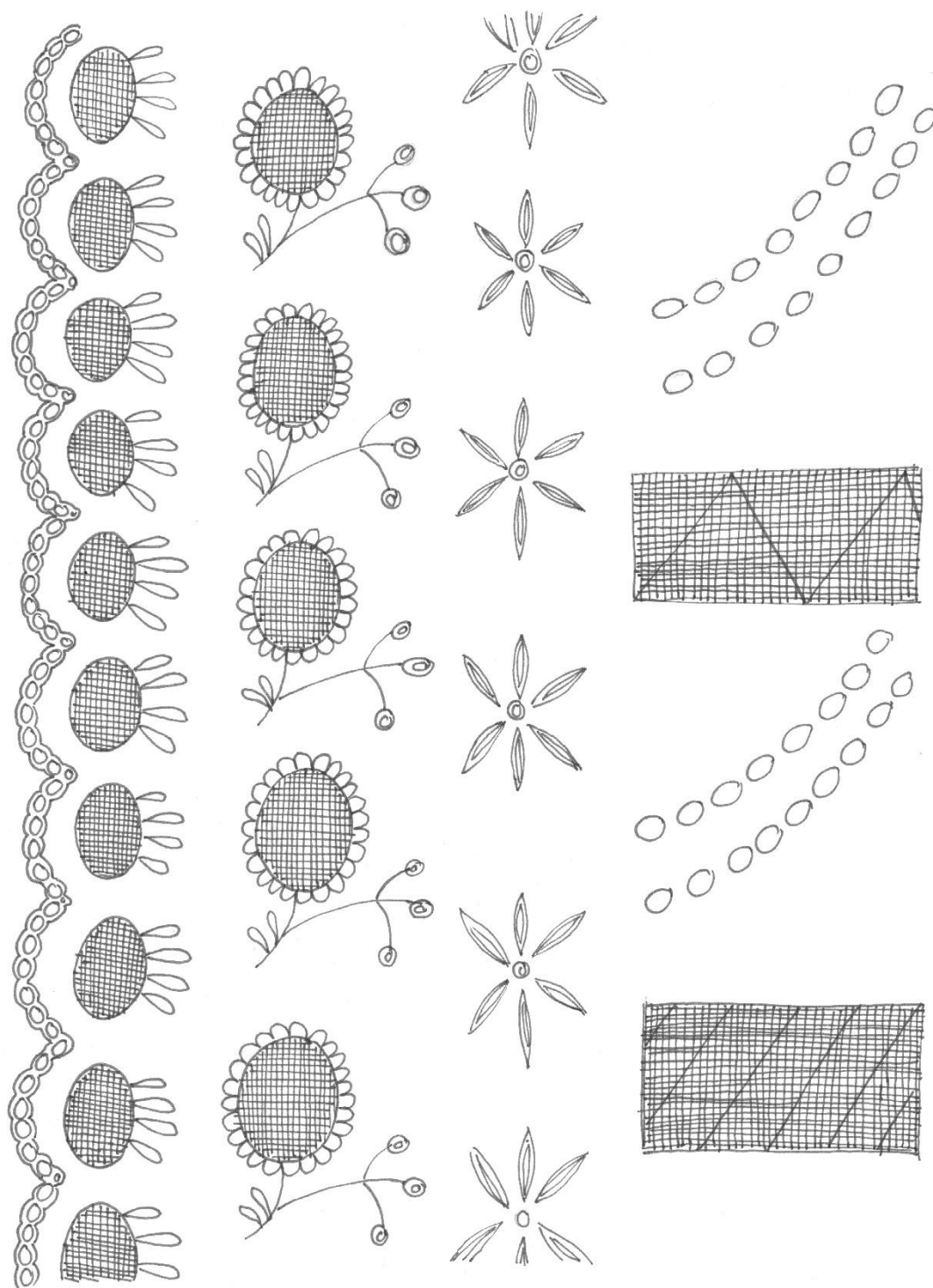
ZASTĚRAČKA NA KODNÍ MUSEUM • VÝŠIVKA
PO STRANĚ

15/12/19

Obrázek 16 Výšivka detail zástěra z kroje 1, archiv autorky 2019

PO STRANĚ

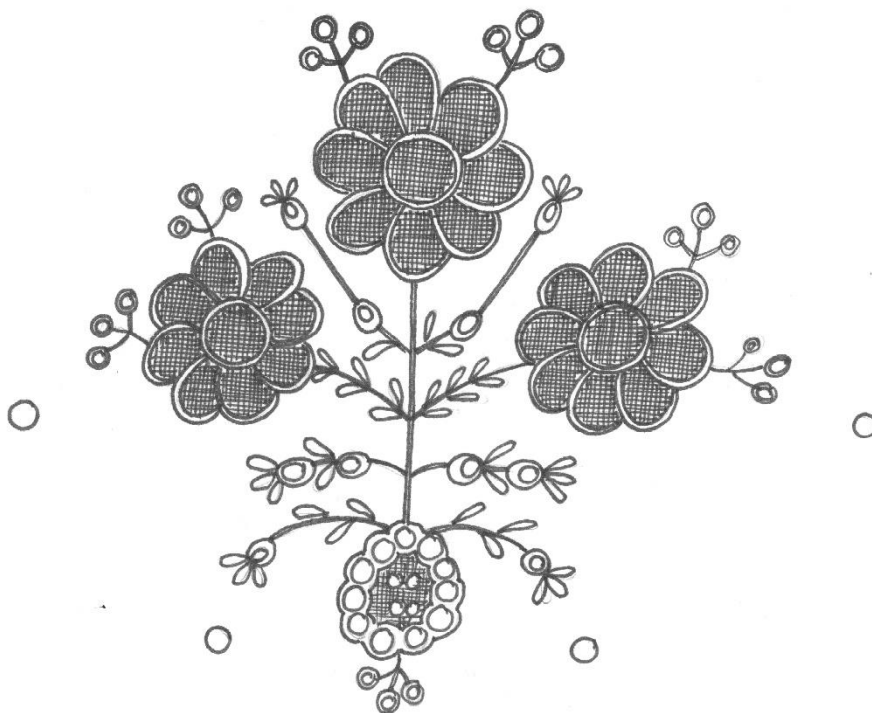

Obrázek 17 Výšivka detail zástěra z kroje 2, archiv autorky 2019

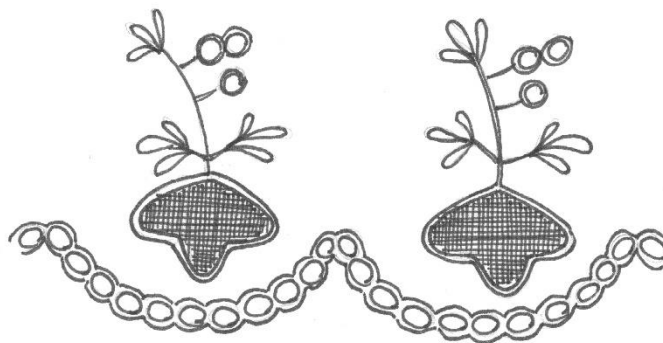
KOSIČKA • NÁRODNÍ MUZEUM • VYŠIVKA

6/10/19

VYŠIVKA V CÍPU

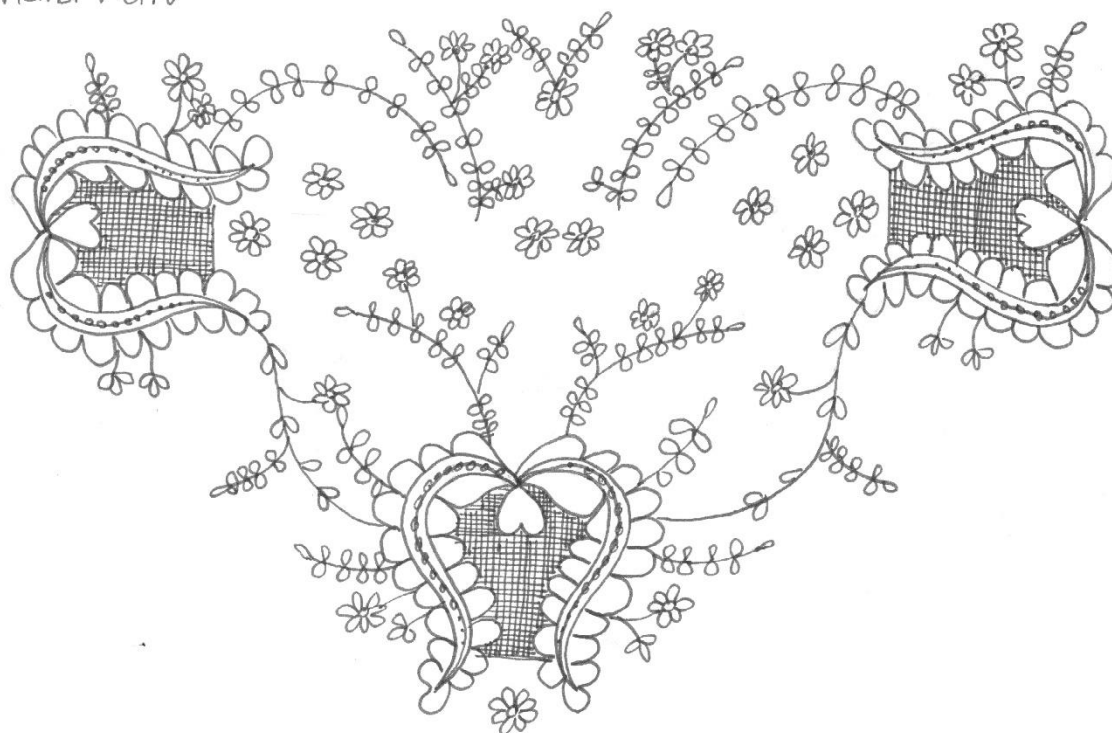
VYŠIVANÍ LETI

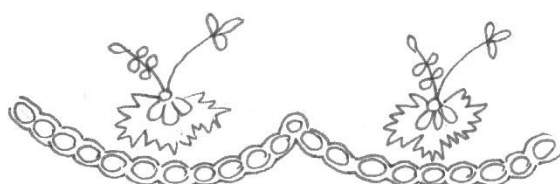
Obrázek 18 Výšivka detail kosička kroje 1, archiv autorky 2019

14/12/19

KOSIČKA Č.2. • NÁRODNÍ MUZEUM • VÝŠIVKA
VÝŠIVKA V CÍPU

VÝŠIVANÝ LEM

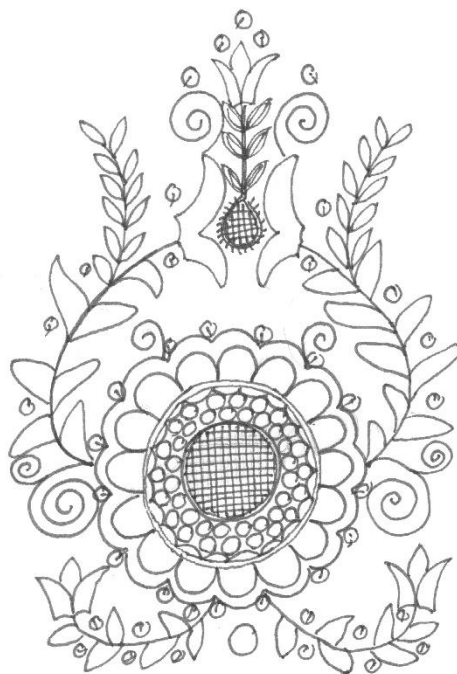
Obrázek 19 Výšivka detail kosička kroje 2, archiv autorky 2019

7/12/19

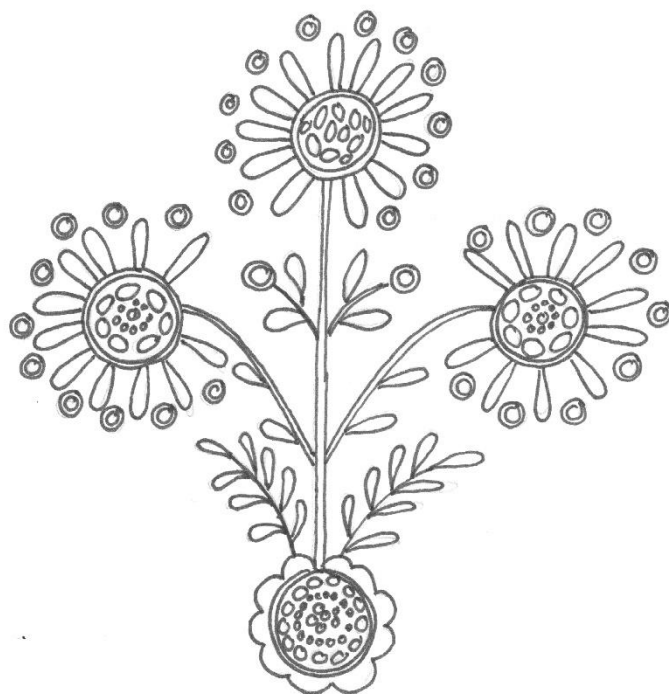
VÍNEK • NÁRODNÍ MUZEUM • VÝŠIVKA
VÝŠIVKA NA ČERNĚM

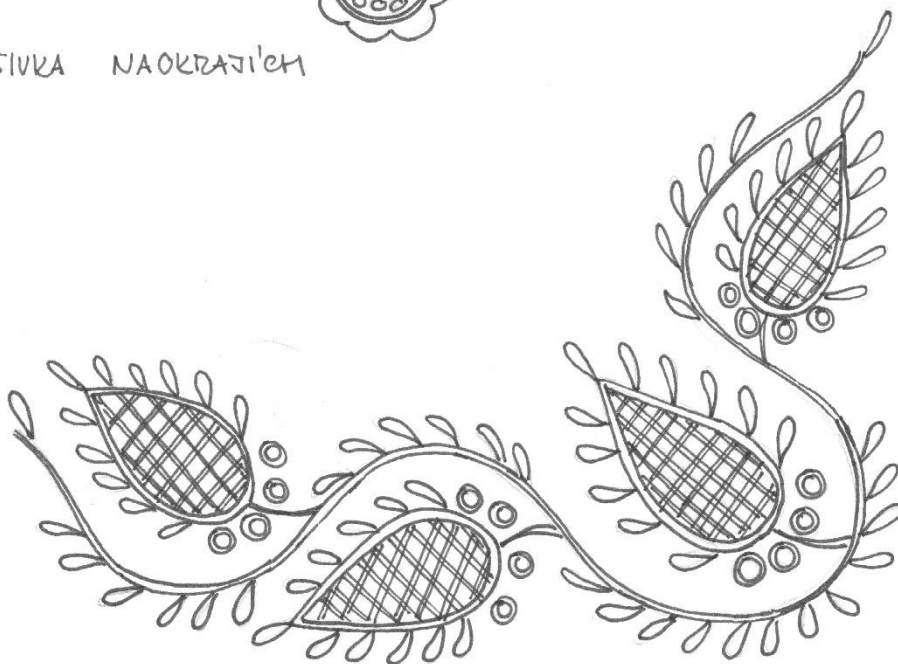
VÝŠIVKA NA KRAJCE

Obrázek 20 Výšivka detail vínek, archiv autorky 2019

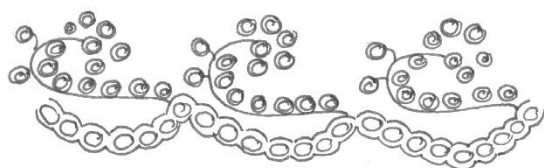
VÝŠIVKA NAOKRAJÍCH

Obrázek 21 Výšivka detail šátek, archiv autorky 2019

RUKA'VEK • NÁRODNÍ MUZEUM • VŠEVKA

7/12/19

Obrázek 22 Výšivka detail rukávek, archiv autorky 2019